

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta pedagogická
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Střídavá péče pohledem sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Vypracoval: Dagmar Šetková
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s ustanovením § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 31. 3. 2014

Podpis.....

Dagmar Šetková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Olze Vaněčkové za vedení mé práce, cenné rady a ochotu při konzultacích.

Mé poděkování patří také rodině, která mě při studiu velmi podporovala.

Abstrakt

Bakalářská práce na téma Střídavá péče pohledem sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí mapuje postoje sociálních pracovníků ke střídavé péči. Poukazuje na výhody a nevýhody tohoto způsobu porozvodového uspořádání a hodnotí přístup rodičů ke střídavé péči a její realizaci na základě profesních zkušeností sociálních pracovníků. Teoretická část se zabývá významem rodiny pro dítě, dopadem rozpadu rodiny na dítě, právní úpravou a alternativami porozvodové péče. Dále se věnuje institutu střídavé péče a roli sociálního pracovníka OSPOD při řešení porozvodové péče o dítě. V praktické části jsou uvedena a graficky znázorněna data získaná z kvantitativního výzkumu na základě dotazníkového šetření. Výsledky výzkumu poukazují na pohled sociálních pracovníků a jejich zkušenosti s realizací střídavé péče.

Klíčová slova

Rodina, porozvodová péče o dítě, střídavá péče, sociálně-právní ochrana dětí

Abstract

The bachelor thesis called *Alternating Custody in the Viewpoint of Social Workers from the Department of Social and Legal Protection of Children* surveys the attitudes of social workers to alternating custody. It points out the advantages and disadvantages of this post-divorce arrangement and evaluates the parents' approach to alternating custody and its implementation on the basis of the social workers' professional experience. The theoretical part deals with the importance of the family for the child, the impact of family disintegration on the child, the legal regulation and the alternatives of post-divorce care. It also pays attention to the institute of alternating custody and the role of OSPOD social workers in arranging post-divorce child care. In the practical part the data obtained from quantitative research based on a survey are given and presented in a graphical form. The results of the research point out the view of social workers and their experience with putting alternating custody into practice.

Key words

Family, post-divorce child care, alternating custody, social and legal protection of children

Obsah

Úvod	7
I. Teoretická část	9
1. Rodina	9
1.1 Definice pojmu rodina	9
1.2 Nukleární a širší rodina	10
1.3 Charakteristika současné rodiny	10
1.4 Rozpad rodiny	13
1.5 Dopad rozpadu rodiny na děti	13
2. Porozvodová péče o dítě	15
2.1 Právní úprava	15
2.2 Typy porozvodové péče o nezletilé	15
2.2.1 Výhradní péče	16
2.2.2 Společná péče	17
2.3 Statistický přehled svěřování dětí do péče	18
3. Střídavá péče	20
3.1 Teoretické východisko střídavé péče	20
3.2 Právní úprava institutu střídavé péče	21
3.3 Kritéria vhodnosti střídavé péče	21
3.3.1 Schopnost komunikace mezi rodiči	22
3.3.2 Shodný pohled na výchovu	23
3.3.3 Blízkost bydliště	23
3.3.4 Citová orientace dítěte	24
3.3.5 Souhlas rodičů	24
3.3.6 Věk dítěte	24
3.4 Model střídání	25

3.5	Pohledy odborníků na střídavou péči	26
4.	Sociálně-právní ochrana dětí	30
4.1	Role orgánu sociálně-právní ochrany dětí při řešení porozvodové péče o dítě	30
4.2	Kritéria při posuzování kvality výchovných předpokladů rodičů	34
II.	Praktická část	36
5.	Cíl výzkumu	36
6.	Metodika výzkumného šetření.....	37
6.1	Použité metody	37
6.2	Charakteristika výzkumného souboru	38
6.3	Průběh šetření	38
6.4	Zpracování dat	39
7.	Prezentace dílčích výsledků výzkumu	40
7.1	Vyhodnocení demografických údajů respondentů	40
7.2	Vyhodnocení postojů ke střídavé péči (otázky č. 1-18)	41
7.3	Vyhodnocení výhod a nevýhod střídavé péče (otázky č. 19 a 20)	59
7.4	Vyhodnocení profesních zkušeností se střídavou péčí (otázky č. 21-22)	60
8.	Shrnutí výsledků, odpovědi na výzkumné otázky	70
	Závěr	74
	Seznam použité literatury	76
	Seznam tabulek	79
	Seznam grafů	80
	Seznam příloh	82

Úvod

Česká republika uzákonila institut střídavé péče v roce 1998. Od té doby se pohledy na ni značně vyvíjely a různily. Zpočátku byl přístup laické i odborné veřejnosti k fungování střídavé péče nedůvěřivý. Ve své praxi sociální pracovníce orgánu sociálně-právní ochrany dětí však pozorují, že obecný názor na střídavou péči se postupně začíná posouvat v její prospěch. Stále více otců má zájem o aktivní výchovu svých dětí a na druhé straně stále více matek připouští, že přítomnost otce v životě dítěte může být pro dítě významným přínosem. Nárůst zájmu rodičů o tento typ porozvodové péče mě také přivedl ke zpracování tématu střídavé péče v mé bakalářské práci. Ráda bych byla svým klientům prospěšná, a proto cítím vhodné, udělat si na danou problematiku co nejširší náhled.

Při studování literatury jsem zjistila, že střídavá péče je zpracovávána především ve vztahu k rodičům a dětem. Já jsem se proto zaměřila na střídavou péči z pohledu sociálních pracovníků OSPOD, neboť se při výkonu své práce setkávají s větším počtem rodin, které realizují střídavou péči, mají možnost tyto rodiny dlouhodobě sledovat a mohou tak posuzovat a srovnávat. Jsou cenným zdrojem informací o dané problematice, a proto se domnívám, že právě pohled sociálních pracovníků by se mohl co nejvíce přibližovat objektivnímu názoru.

Dítě je rozchodem rodičů vystaveno ztrátě společného domova a rodiny s oběma rodiči. Je proto důležité nahradit tuto ztrátu jiným modelem péče o dítě, při kterém je co nejvíce zachováno dosavadní fungování rodiny. Jako ideální řešení by se mohla nabízet právě střídavá péče. Nelze však opomenout, že střídavá péče má své přednosti, ale také úskalí a nebezpečí, a proto by k ní mělo být přistupováno jako k jednomu ze způsobů hledání a ověřování optimální cesty k zajištění práva dítěte žít s oběma svými rodiči a být jimi vychováváno, a současně práva rodičů na plný a hodnotný výkon jejich rodičovské odpovědnosti.

K tomu, zda je tato cesta řešení porozvodové péče pro konkrétní dítě nejvhodnější, se vyjadřuje kolizní opatrovník dítěte, kterým bývá zpravidla sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Setkávám se s názory veřejnosti, že sociální pracovníci

se při rozhodování drží stereotypů o tradiční mateřské a otcovské roli a při rozhodování o svěření dítěte do péče upřednostňují matky. Za cíl své bakalářské práce jsem si proto stanovila zjistit, jaký mají sociální pracovníci na střídavou péči názor, jak ji hodnotí z hlediska slabých a silných stránek a jaké mají s realizací střídavé péče zkušenosti.

Práce je členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zaměřena na pojem rodina, především její význam pro děti a rozpad rodiny v souvislostech s porozvodovou péčí o děti. Jádrem bakalářské práce je střídavá péče, pokusím se proto vystihnout důležitá kritéria pro posouzení vhodnosti této formy péče a poukázat na ni pohledem odborníků. V neposlední řadě také přiblížím funkci sociálního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí v kontextu s výkonem kolizního opatrovníka při rozhodování o svěření dítěte do péče.

Praktická část vychází z dat získaných od výzkumné skupiny, kterou tvoří sociální pracovníci městských úřadů vykonávající sociálně-právní ochranu dětí. Výzkum je zaměřen na zjištění jejich postojů k institutu střídavé péče. Byli požádáni, aby se na základě svých profesních zkušeností pokusili zhodnotit realizaci střídavé výchovy, vyzdvihli její silné a slabé stránky. Pro výzkum byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu.

I. Teoretická část

1. Rodina

První kapitola je věnována pojmu rodina. Především je zaměřena na charakteristické rysy současné rodiny, rozpad rodiny a jeho vlivu na děti, protože toto téma stojí v popředí problematiky institutu střídavé péče.

1.1 Definice pojmu rodina

Je těžké uvést nejvýstižnější definici rodiny, neboť každý odborník na rodinu nahlíží z úhlu své vědní disciplíny.

Obecně lze rodinu charakterizovat jako *malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželskými nebo příbuzenskými vztahy a společným způsobem života* (Hrušáková, Králíčková, 2006, s. 9).

Ze sociálního hlediska je rodina považována za nástroj socializace. Rodina je první a velmi důležitý model společnosti, s jakým se dítě setkává. Má zásadní význam pro jeho osobní vývoj, neboť v rodině získává dítě své první sociální zkušenosti. Dítě od svých rodičů přejímá morální hodnoty a normy (Matoušek, 2003). Podle M. Vágnerové je *rodina důležitá sociální skupina, která plní řadu biologických, ekonomických, sociálních a psychologických funkcí. Poskytuje svým členům potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které nelze získat jinde* (Vágnerová, 2008, s. 589).

O významu rodiny pro dítě se zmiňuje také Matějček (1994), který klade důraz na to, že dítě potřebuje vyrůstat ve stálém, citově příznivém a vřelém prostředí, a tím by měla být právě rodina. *Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu* (Matějček, 1994, s. 17).

1.2 Nukleární a širší rodina

Z hlediska psychologie rozlišujeme rodinu nukleární, do které patří otec, matka a děti a rodinu širší, kam patří široké příbuzenstvo jako prarodiče, sestřenice, bratřenci, tety a strýcové. Se všemi těmito členy má dítě nějaký vztah. Špaňhelová (2012) se zamýšlela nad tím, jaká pozitiva přináší dítěti vzájemné soužití v nukleární rodině, v rodině, kde je táta a máma. Dospěla k názoru, že oba rodiče přinášejí do života dítěte především lásku, jistotu, ochranu, prožitek vzájemné komunikace, jsou svému dítěti příkladem, dítě si podle role rodičů vytváří vzor pro svého budoucího partnera. Přesto však je role otce i matky v rodině trochu odlišná. Vztah matky k dítěti vychází především z daru přijetí dítěte. Znamená přijetí dítěte, takové jaké je, bez limitů. Otec většinou netráví s dítětem tolik času jako matka. *Dítě vnímá jinakost otce, jeho jiný přístup k věcem, jinou rozhodnost, jinou oporu a podporu* (Špaňhelová, 2012, s. 20). Potřebu obou rodičů zdůrazňuje Matějček (1994) i v kontextu s vytvářením vědomí identity. Bylo prokázáno, že vědomí vlastního „já“ se lépe utváří u dítěte, které žije s oběma rodiči.

Také širší rodina má pro dítě velký význam. Přináší dítěti pocit pospolitosti, vzájemnosti, širší rodina nabízí nukleární rodině pomoc, předává jí své zkušenosti.

1.3 Charakteristika současné rodiny

Rodina se v souvislosti s vývojem a změnami společenských a ekonomických podmínek neustále vyvíjí a mění. Oproti tradiční rodině se v současné rodině objevují nové trendy, některé funkce rodiny postupně zmizely nebo ustoupily do pozadí, jiné jsou naopak upřednostňovány.

Mezi hlavní znaky současné české rodiny řadí Šulová (in Právo a rodina, 1/2006) především

- *odklon od tzv. dítěcentrizmu*. V současné rodině již nejsou upřednostňovány zájmy dítěte, ale převládá tendence, že všichni členové rodiny mají snahu prosadit si své zájmy,

- *výraznou pracovní angažovanost obou rodičů, s čímž souvisí růst vzdělanosti žen, jejich snaha prosazovat rovnoprávnost a zajišťování mnoha činností rodiny různými institucemi,*
- *snižování počtu dětí a nárůst tzv. alternativních rodinných soužití,*
- *malá víra ve stabilitu rodiny.*

Přes všechny dlouhodobé i pomíjivé proměny své vnější formy je však rodina stále považována za nejdůležitější společenskou skupinu a klíčovým prostředím pro vývoj dětí. K tomu se přiklání i Matoušek: *Model rodiny tvořené rodiči, jejich dětmi, případně prarodiči vykazuje neobyčejnou stabilitu ve všech epochách lidstva a ve všech známých současných společnostech. Prakticky neexistuje žádný typ společnosti, který by se neopíral o rodinu jako o svůj základní článek* (Matoušek, 2003, s.9).

Jak bylo zmíněno, mezi hlavní znaky současné rodiny patří i nárůst alternativních rodinných soužití. V současné době se vedle tradiční podoby rodiny matka, otec a děti mnohem častěji objevují nejrůznější jiné variace forem rodinného soužití. Zmíním dvě formy, které jsou po rozvodu rodičů nejčastější.

Osamocený rodič

Narůstá skupina osamocených rodičů, kteří mají v péči jedno či více nezletilých dětí. To souvisí se zvýšením počtu dětí narozených mimo manželství a právě s vysokou rozvodovostí. Osamocení rodiče jsou častěji oproti úplným rodinám ohroženi nezaměstnaností, nedostatečným přístupem k přiměřenému bydlení, sociální izolací, chudobou a sociálním vyloučením. Ohroženy jsou i dvě základní funkce rodiny, a to zajištění citového zázemí a příprava dětí pro život ve společnosti. Důvodem může být nedostatek času, osamocený rodič je pohlcen vlastní prací, péčí o domácnost a na dítě už mu mnoho času nezbývá. V těchto rodinách dochází také k narušení funkce ekonomicko-zabezpečovací. Matoušek (2005) uvádí, že děti, které žijí pouze s jedním rodičem mají ve srovnání s dětmi vyrůstajícími v rodinách s oběma rodiči v průměru více poruch chování, více příznaků psychického stresu, horší výsledky ve škole, nižší sebevědomí a víc obtíží ve společenském přizpůsobení. Záleží však i na dalších okolnostech, a to především, jak dítě udržovalo kontakt s druhým rodičem či jaké byly ekonomické podmínky života dítěte.

Ať už je osamoceným rodičem matka nebo otec, jsou na něho vždy kladeny velké nároky, může u něho dojít k přetížení povinnostmi, neboť se musí postarat o děti, chod domácnosti, a to často za ztížené finanční situace. Pro osamoceného rodiče je důležitá spolupráce s druhým rodičem a využití podpory v širší rodině i mimo ni (Gjuričová, Kubička, 2009).

Nevlastní rodina

Další velkou skupinu tvoří děti vychovávané jedním biologickým a druhým nevlastním rodičem. Nezřídka do nového vztahu přivádějí oba partneři také své děti. Vznikají pak složité vztahové vzorce. Plaňava (1994) zdůrazňuje, že nová rodina není plnohodnotná rekonstrukce rodiny původní s oběma biologickými rodiči. Rodiče i děti se museli vypořádat s nemalými ztrátami. Nastěhování nového partnera do rodiny neznamená, že vlastní rodič zmizel. Děti ve vztahu k novému partnerovi obvykle naráží na loajalitu k druhému rodiči, mohou zažívat obavu, že zrazují svého „pravého“ tatínka či maminku. Obtíže přináší to, že nově vzniklé rodiny chtějí co nejrychleji žít normálně a klidně. Ovšem budování důvěry a blízkosti mezi matčíným partnerem a dětmi může trvat několik let a nelze ani čekat, že vzniklý vztah bude mít podobu blízkého vztahu otce a dětí. Pokud má dítě přijmout partnerku otce, která by měla zastávat roli matky, situace bývá pro dítě ještě náročnější (Gjuričová, Kubička, 2009). Matějček (1994) spatřuje problém také ve změně širšího společenského zázemí dítěte. Kolem dítěte se objevují noví prarodiče, strýcové i tety a ti dřívější se naopak někdy vytrácejí. Zvyšují se tak nároky na adaptační schopnosti dítěte a odolnost jeho nervového systému. Možný (2006) ve svém výzkumu ukázal, že děti vyrůstající v opakovaném manželství všeobecně lépe prosperují, než když žijí po rozvodu v rodině neúplné.

I v jiném rodinném modelu než v biologické rodině mohou však děti zažívat láskyplnou péči. Kvalita rodičovské péče je důležitější než struktura rodiny. Vždy záleží na vřelosti vztahu mezi rodičem a dítětem a ochotě rodičů uspokojovat citové potřeby dítěte (Smith, 2004).

1.4 Rozpad rodiny

Rozvod manželství a rozpad rodiny znamená pro rodiče a děti jedno z nejnáročnějších období jejich života. Často se dotýká také celé širší rodiny. Zasahuje do všech oblastí života jedince – především psychické a emoční, ale i sociální, právní a etické. Rozpad rodiny je období naplněné stresem a frustrací důležitých lidských potřeb, důsledky rozpadu rodiny mohou provázet účastníky po celý zbytek života.

Rozvod není v našich zemích ojedinělým jevem, naopak v literatuře se uvádí, že v současnosti u nás polovina manželství končí rozvodem. Obdobné je to i u nesezdaných párů, kterým nebrání v rozchodu ani žádné formální překážky. Nelze výhledově předpokládat, že rozvodů a partnerských rozchodů bude významně ubývat, bude tedy také pravděpodobně i větší zájem o střídavou výchovu, neboť rodiče jsou dva a stále častěji si každý z nich přeje i nadále své dítě vychovávat.

1.5 Dopad rozpadu rodiny na děti

Málokdy při rozchodu rodičů zůstávají děti mimo dosah rodičovských sporů. Naopak stojí uprostřed konfliktu loajalit vůči nejdůležitějším osobám svého života. Obvykle však všechny alternativy řešení konfliktu, které rodiče dítěti nabízejí, jsou pro něho ztrátové (Matoušek, 2005). Děti na rozdíl od rodičů nemají naději, že zítra bude líp, že se jim rysuje nový život, ale ve chvíli, kdy se rodiče rozvádějí, dětem se vše rozpadá (Berger, Gravillon, 2011). Také Špaňhelová (2012) považuje rozchod rodičů za velmi náročnou životní situaci dítěte. Dítě bylo zvyklé žít s oběma rodiči, kteří ho měli rádi, starali se o něho, podíleli se na jeho péči. Rodina měla společné zážitky. Každý z rodičů měl určitý styl výchovy a přístup k dítěti. Oba tyto přístupy dítě obohacovaly. Rozpadem rodiny se však tato každodennost změní, najednou to, na co bylo dítě zvyklé, přestane fungovat.

Pro dítě je rozvod nebo rozchod nesezdaných rodičů nepřírozenou situací. Nelze určit věk, ve kterém bude rozpadem rodiny dítě nejméně zasaženo. V každém věku totiž dítě rozvratem rodiny trpí. Pouze reakce dítěte v určitých obdobích vývoje jeho osobnosti je odlišná podle věku a také podle pohlaví. Matějček, Dytrych (2002) uvádějí,

že podle psychologických výzkumů nejhůře rodinné krize a rozpad rodičů snášejí děti v tzv. středním školním věku. U děvčat se jedná o období od osmi let, u chlapců od devíti a končí kolem třinácti let. Výzkumy uvádějí, že chlapci se s rozchodem rodičů vyrovnávají obtížněji než dívky. Důvodem může být i to, že otec zpřetrhá svazky se synem a ten pak ztrácí vzorový model. Pokouší se projevovat svou mužnost agresivním chováním. Pokud naopak zůstane syn s otcem, ne všichni otcové jsou schopni dát najevo blízkost a porozumění, nejsou synovi oporou a nepomáhají mu rozvinout sebedůvěru. Proto je důležité, aby si otcové uvědomili, že pro zdravý vývoj jejich dětí je potřeba s nimi udržovat vřelý vztah. Reakce dětí na rozchod rodičů se také liší podle toho, jaké postavení v rodině měly a jakou roli si v rodině samy přidělily. Podstatná je také osobnost dítěte. Pokud jsou děti sebevědomé a umějí se vyrovnávat s potížemi, pak se s rozchodem rodičů pravděpodobně smíří lépe. Na opačné straně bývají děti, které rozpadem rodiny ztratí veškerou sebedůvěru. Tyto děti zažívají pocit, že situace je nespravedlivá, připadají si opuštěné, zoufalé a jsou opravdu hluboce nešťastné (Smith, 2004).

Podle názoru Smitha (2004) však nemusí mít rozvod pro děti nevyhnutelně strašné důsledky. Do značné míry záleží na kvalitě rodičovského vztahu po rozchodu. Pokud rodiče dokáží odložit stranou vlastní pocity hněvu a uraženosti, dokáží se k sobě chovat slušně a sdílejí společný zájem o děti, pak jistě přispějí k duševní pohodě svých dětí a dítě nemusí pociťovat rozchod rodičů jako katastrofu. Děti by měly být utvrzeny v tom, že rozvod je problém dospělých a že mohou rodičům důvěřovat. A rodiče by měli přiřadit potřebám dítěte nejdůležitější místo. I výzkumy prokázaly, že nejhorší psychické následky má rozvod u dětí, které byly jedním rodičem aktivně popouzeny proti druhému rodiči a které byly svědky agresivního chování rodičů mezi sebou. Potvrzují to i data, která při svých výzkumech zjistil již koncem 50. let minulého století pediatr V. Trnka a ve své knize se k nim přiklání i o půlstoletí později T. Novák.

Nejvíce trpí rozvodem děti ovlivňované proti některému z rodičů, ty, jež nemají v okolí žádnou oporu, ty, které žijí s oběma vzájemně se nenávidícími rodiči v jednom, byť třeba rozděleném bytě. Dále ty, jež jsou svědky násilí mezi rodiči. S rozvodem se relativně dobře vyrovnávají děti, které nejsou popouzeny proti druhému z rodičů, mají pocit bezpečí, patřičného zájmu obou rodičů o ně a ty, jež nejsou přítomny porozvodovým hádkám a sporům (Novák, 2013, s. 58).

2. Porozvodové péče o dítě

2.1 Právní úprava

Do 31.1.2013 platil v České republice zákon o rodině z roku 1963, který byl vícekrát novelizován. Nejvýznamnější a nejrozsáhlejší novela byla provedena v roce 1998. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů upravuje většinu základních rodinných vztahů, včetně institutu rozvod. Zákon o rodině byl rekodifikován a zakotven do zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který je účinný od 1.1.2014.

Obecná zákonná úprava týkající se rozvodu manželství uvádí, že soud může manželství rozvést, jestliže je tak hluboce, trvale a nenávratně rozvráceno, že nelze očekávat jeho obnovení. Soud přitom zjišťuje příčiny rozvratu manželství. Ve vztahu k nezletilým dětem je důležité ustanovení §755 občanského zákoníku, které neumožňuje rozvést manželství manželů s nezletilými dětmi, pokud by to bylo v rozporu se zájmy těchto dětí, daným zvláštními důvody. Judikatura za zájmy dětí dané zvláštními důvody považuje např. zdravotní problémy na straně dítěte, psychické problémy dítěte, majetkové důvody.

Před rozvodem manželství rodičů nezletilého dítěte musí být v opatrovnickém řízení rozhodnuto o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů. Znamená to, že se musí předem vyřešit, kdo bude dítě vychovávat, jakou výší výživného budou rodiče na dítě přispívat, případně jak bude stanoven styk dítěte s rodičem, kterému nebude dítě svěřeno do výchovy. Řízení o úpravu poměrů nezletilého dítěte je zpravidla zahájeno na návrh jednoho z rodičů. Ve stejném rozsahu je řešena záležitost týkající se výchovy a výživy nezletilého dítěte i když rodiče nejsou sezdáni. Neboť podle § 908 občanského zákoníku, nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou-li se o úpravě péče o takové dítě, rozhodne o ní i bez návrhu soud.

2.2 Typy porozvodové péče o nezletilé

Současný právní řád umožňuje následující varianty porozvodové péče. Soud dítě svěří buď do výhradní péče jednomu z rodičů nebo do střídavé či společné péče. Je-li to

potřebné v zájmu dítěte, soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiči. Tato kapitola bude zaměřena na výhradní a společnou péči. Střídavá péče je hlavním tématem práce, proto jí bude věnováno více prostoru v samostatné kapitole.

2.2.1 Výhradní péče

Nejčastější variantou úpravy právních poměrů dítěte je svěření do výlučné péče jednoho z rodičů. Jedná se o rozhodnutí, kdo z rodičů bude s dítětem žít ve společné domácnosti, osobně o něj pečovat a rozhodovat v běžných denních záležitostech týkajících se dítěte. V právech a povinnostech vyplývajících z rodičovské odpovědnosti jsou si rodiče i po rozvodu rovni (Hrušáková, 2006). V praxi se však jeví, že rodič, který má dítě v péči vykonává více práv a povinností. Je to dáno tím, že o dítě každodenně pečuje a tím je druhý rodič pouze fakticky omezen na výkonu svých práv a povinností. Rovné postavení s druhým rodičem je však zachováno. I nadále oba rodiče zůstávají zákonnými zástupci dítěte, mají právo podílet se na jeho výchově a společně rozhodovat o podstatných věcech při výkonu rodičovské odpovědnosti (Novák, Průchová, 2005). Pokud je dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, soud zpravidla výživné stanoví pouze tomu rodiči, kterému není dítě svěřeno do výchovy, přičemž se samozřejmě počítá, že druhý rodič fakticky vyživovací povinnost k dítěti plnit bude (Hrušáková, 2006).

S tímto typem svěření dítěte do péče neoddelitelně souvisí také problematika styku dítěte s druhým rodičem, který dítě nemá svěřeno do péče. Rodiče mají primárně možnost se o úpravě styku s dítětem sami dohodnout, přičemž tato dohoda nevyžaduje schválení soudu. Pokud však nastane situace, že je pravidelný styk rodiče s dítětem narušen nebo rodič bezdůvodně brání druhému rodiči ve styku s dítětem, rozhodne o rozsahu a četnosti styku rodiče s dítětem soud.

Stále přetrvává model, že dítě je po rozchodu rodičů svěřeno do péče matky, a to v 90%. Tyto statistické údaje však mohou být zavádějící. Neznamená to totiž, že pouze jednomu otci z deseti, který usiluje o dítě, soud vyhoví. Novák, Průchová (2005) ze zkušeností z praxe upozorňují na to, že totiž minimálně šest otců z deseti dítě do své výhradní péče nechce. Drží se názoru, že dítě má přece jenom k matce blíž. Dále jsou jeden až dva otcové z této desítky, kteří sice dítě do vlastní péče požadují, ale ve skutečnosti to nemyslí příliš vážně. Dítě spíše využívají k nátlaku na manželku. Reálný pohled na tuto otázku vidí Novák, Průchová tak, že při vyrovnaných

předpokladech rodičů je přece jen šance matky vyšší, ale *psychicky vyrovnaný otec s jasnou a jednoznačnou touhou mít po rozvodu rodičů dítě ve své výlučné péči určitou, ne zcela zanedbatelnou, šanci má* (Novák, Průchová, 2005, s. 51).

Pokud zůstanou po rozvodu děti s matkou, dalo by se říci, že otec se stává vedlejším rodičem. Není v běžném denním kontaktu s vlastním dítětem a nemůže tak na něho přímo výchovně působit. Skutečné výchovné působení totiž spočívá v tom, že rodiče a děti spolu sdílí společnou domácnost, rodič je tak pro dítě dostupnou a pečující osobou. Pokud však dochází pouze k občasným setkáním dítěte s rodičem, výchovné působení tohoto rodiče nemůže být naplněno (Plaňava, 1994). Také Matoušek (2005) poukazuje na to, že absence otce v rodině, je ztrátovou situací jak pro dívku, tak pro chlapce. Oba tak ztrácejí možnost učit se vlastní pohlavní roli tím nejpřirozenějším způsobem. Protože otec, který se sice s dítětem stýká o některých víkendech, se chová jako člověk, který chce dítě zabavit, ne jako rodič, který vytváří model, jak se chovat a jak řešit problémy. Děti, které nevyrůstají s oběma rodiči, mají ve srovnání s dětmi z úplných rodin více poruch chování, horší výsledky ve škole, nižší sebevědomí a hůře se přizpůsobují ve společnosti.

2.2.2 Společná péče

V pojetí zákona tento typ výchovy znamená, že není vydáno konkrétní rozhodnutí o svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů, ale poměry dítěte zůstanou v podstatě stejné, jako kdyby k rozvodu manželství jeho rodičů nedošlo. Není upravena ani vyživovací povinnost pro dobu po rozvodu. Soud pouze potvrzuje dosavadní stav. I když dojde k rozvodu manželství, ve vztahu k dítěti nedochází ke změně ve výživě a výchově (Hrušáková, 2006). Svěření dítěte do společné výchovy vyžaduje, aby oba rodiče se společnou péčí souhlasili, nadále společně hospodařili, alespoň ve vztahu k nezletilým dětem a především společně o nezletilé dítě pečovali. Rozhodnutí o svěření dítěte do společné výchovy se však v praxi příliš neobjevuje. Zásadní podmínkou takového rozhodnutí zůstává zájem dítěte a posouzení, že při této formě výchovy budou lépe zajištěny potřeby dítěte.

2.3 Statistický přehled svěřování dětí do péče

Následující kapitola je věnována statistickým údajům týkajících se svěřování dětí do péče v případě rozchodu rodičů, a to jak po rozvodu manželství, tak i v případě rozchodu nesezdaných rodičů nezl. dětí.

Statistický přehled o svěřování dětí do péče byl čerpán z webových stránek justice.cz. Jedná se o přehled pravomocných rozhodnutí soudů v opatrovnických věcech při prvním rozhodování o výchově dítěte. Data jsou dále rozdělena na svěření dítěte, jehož rodiče spolu nežijí a na svěření dítěte pro případ rozvodu rodičů.

Tabulka 1: Přehled pravomocných rozhodnutí soudu o výchově dítěte, jehož rodiče spolu nežijí

rok	2008	2009	2010	2011	2012
matce	25346	26899	27121	26295	26387
otci	1855	1937	1938	1725	1880
společné a střídavé péče	852	1086	1184	1485	1571
jiné fyzické osobě	649	622	646	603	625

Zdroj: www.justice.cz

Tabulka 2: Přehled pravomocných rozhodnutí soudu o výchově dítěte pro případ rozvodu

rok	2008	2009	2010	2011	2012
matce	24322	23802	22303	21045	19799
otci	2144	2097	2033	1758	1757
společné a střídavé péče	1254	1527	1677	1945	2121
jiné fyzické osobě	99	99	107	83	63

Zdroj: www.justice.cz

Je evidentní, že opravdu stále přetrvává svěření dítěte do péče matky. Můžeme také pozorovat pozvolný nárůst svěření dětí do střídavé či společné péče, který v případě svěření dětí po rozvodu manželství dokonce v posledních dvou letech převýšil počet dětí svěřených do výlučné péče otce. Důvodem může být názor, že někteří otcové, kteří by chtěli dítě do vlastní péče, mají obavu, že by neuspěli, proto žádají alespoň péči střídavou. Průchová, Novák (2004) se také zmiňují o novém fenoménu „vynucování střídavé péče jedním z rodičů“, častěji jde o otce. Takový rodič nepřihlíží přitom k zájmu a přání dítěte, prohlašuje, že je to dáno zákonem a tudíž vynutitelné.

Stále však je počet dětí svěřených do střídavé péče velmi nízký. Příčina tkví pravděpodobně i v nepřipravenosti společnosti a systému na tento způsob péče. Mezi veřejností je stále dost silně zakotveno podvědomí o tradičním rozdělení rolí v rodině a mužská emancipace ve výchově dětí ještě není na takové úrovni, aby většina otců měla potřebu každodenně pečovat o dítě. Střídavé péči nenahrává ani situace na pracovním trhu. Chybí dostatek pracovních míst s flexibilní pracovní dobou, která je pro rodiče využívající střídavou péči jistě vhodnější.

3. Střídavá péče

Mezi lidmi již tento model výchovy vešel do podvědomí a sociální pracovníci OSPOD se stále častěji setkávají s dotazy rodičů, co střídavá péče obnáší a zda by právě pro ně nebyla tato forma péče vhodnější než péče výhradní. V následujících kapitolách je shrnuta právní úprava tohoto institutu, podmínky, které by měly být splněny, aby byla střídavá péče realizována v zájmu dítěte a názory odborníků z oboru psychologie na střídavou péči.

3.1 Teoretické východisko střídavé péče

Zavedení střídavé výchovy do systému porozvodové péče o dítě považuje Warshak (1996) za revoluční řešení, které má přispět k úspěšnému vyrovnání se dítěte s rozvodem rodičů a zajištění dítěti kontakt s oběma rodiči. Historicky daný názor lidí, že po rozpadu rodiny má péči a výchovu dítěte zajišťovat jen jeden z rodičů se nárůstem rozvodovosti změnil. Celá generace si povšimla přetížení rodičů, kterým byly děti svěřeny a smutné děti, které touží po opravdovém hlubokém vztahu s chybějícím rodičem. Střídavá péče se zde nabídla jako možnost zabezpečit lepší způsob řešení problémů s porozvodovou péčí o děti. Při střídavé péči se rodiče podílejí na rozhodování o podstatných záležitostech dítěte a rovnoměrněji se dělí i o čas, který dítě s rodiči tráví, než v typickém uspořádání výhradní péče jednoho z rodičů.

Berger, Gravillon (2011) vidí souvislost vývoje institutu střídavé výchovy s převratnými změnami, k nimž v naší společnosti za poledních třicet let došlo. Specifičnost mužských a ženských rolí se začíná stírat. Výsledkem je, že ženy se dožadují rovnoprávnosti s muži a muži v sobě objevují mateřskou část a odvažují se ji projevit.

Vznik institutu střídavé péče má nepochybně souvislost s rodičovským chováním. Matějček (1994) se zmiňuje o psychologických výzkumech, které shodně prokázaly, že muži jsou vybaveni vůči malému dítěti stejnými mechanismy jako ženy. Také muži mají v sobě od přírody zakotveno instinktivní chování k ochraně dítěte jako ženy. *Není*

biologického a psychologického důvodu, proč by nebyli muži schopni postarat se přijatelně i o velmi malé dítě (Matějček, 1994, s. 52).

Také Sobotková (2007) uvádí, že studie otcovského chování prokázaly, že muži dovedou o děti pečovat stejně jako ženy. Mají jiný styl rodičovství než matky, ale neznamená to, že je horší nebo lepší. Otcové si oproti matkám s dětmi více hrají a poskytují jim řadu podnětů. Děti se v péči otce mohou cítit stejně spokojeně jako u matky.

Česká republika převzala institut střídavé péče ze států západní Evropy. V současné době je střídavá péče uzákoněna téměř ve všech evropských státech. V Belgii a Švédsku soud dává ze zákona tomuto porozvodovému uspořádání péče o děti přednost.

3.2 Právní úprava institutu střídavé péče

Institut svěření dítěte do společné nebo střídavé péče obou rodičů přinesl český právní řád s účinností novely zákona o rodině počínaje dnem 1. srpna 1998. Střídavá péče je vykládána tak, že dítě je svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do péče jednoho rodiče a v dalším časovém období do péče druhého rodiče. Soudem jsou také vymezena práva a povinnosti obou rodičů v těchto střídajících se časových úsecích (Holub, Nová, 2004).

Původní záměr zákona bylo umožnit dítěti, aby mohlo udržovat pravidelné osobní vztahy s oběma rodiči. Často se však aplikace zákona od tohoto záměru vzdaluje. Střídavá péče se totiž nezřídka stává nástrojem nátlaku nebo pomsty partnera či partnerky vůči druhému rodiči. Je tedy na rodičích a soudcích, aby se snažili aplikovat tento zákon vždy rozumně a v zájmu dítěte (Berger, Gravillon, 2011).

3.3 Kritéria vhodnosti střídavé péče

Zákon o rodině č. 94/1963 vymezoval pro rozhodnutí soudu o svěření dítěte do střídavé výchovy obou rodičů čtyři základní podmínky, které musí být kumulativně

splněny - oba rodiče jsou výchovně způsobilí, oba rodiče mají zájem o výchovu nezletilého dítěte, takové rozhodnutí je v zájmu samotného nezletilého dítěte, mimo jiné i dítě by mělo s tímto způsobem výchovy souhlasit, střídavým režimem výchovy jsou lépe zajištěny potřeby nezletilého dítěte.

V současné úpravě rodinného práva v občanském zákoníku již tato kritéria vymezena nejsou. Určitým vodítkem zůstává §907 odst. 2 občanského zákoníku. Při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje v zájmu dítěte. Zejména bere ohled na osobnost dítěte, jeho vlohy, schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte.

Jsou však další kritéria, o kterých sice zákon nehovoří, ale které by měl soud zkoumat a měly by být naplněny. Jinak je velice pravděpodobné, že střídavá výchova nebude vhodný způsob porozvodové výchovy dítěte. Výčet kritérií, kterými se budeme dále podrobněji zabývat není taxativní, ale jde o přehled těch z našeho pohledu nejpodstatnějších. Souhrnně by se daly podřadit pod jednu ze zákonných podmínek, a to že střídavá výchova by měla být v zájmu dítěte.

3.3.1 Schopnost komunikace mezi rodiči

Pro uspokojivé fungování střídavé výchovy je nutná schopnost pravidelné a věcné komunikace mezi rodiči. Zdánlivě jednoduchá schopnost, která ovšem pro rozvádějící rodiče znamená často vynaložení velkého úsilí k překonání antipatie vůči druhému.

Rodiče se musí spolu dokázat domluvit na základních věcech, ale i na zdánlivých maličkostech. Za základní lze považovat úřední záležitosti týkající se trvalého bydliště dítěte nebo kdo z rodičů bude nárokovat snížení daňového základu. Dále si musí ujasnit technické zajištění potřeb dítěte, včetně financování potřeb dítěte – např. jak budou hrazeny platby za kroužky, sportovní vybavení, školní pomůcky, výlety či exkurze. Lze jen těžko předpokládat, že rodiče, kteří nejsou schopni spolu vůbec komunikovat, se dohodnou na záležitostech běžného života, kterými se soud nebude zabývat, ale je nezbytné je řešit (Průchová, Novák, 2004).

Ostatně Ústavní soud České republiky uvedl:

Svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého

dítěte by mělo vycházet ze společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů (nález Ústavního soudu ze dne 27.1.2005, sp.zn. I. ÚS 48/04, <http://www.iustit.cz/art.asp?art=369>).

Rodiče nezletilého dítěte by měli být schopni setkávat se, spolupracovat, vyslechnout zmínky o druhém rodiči bez afektů. Tento předpoklad se týká i blízkých osob každého z rodičů. Rodiče musí nadřadit zájem dítěte nad své osobní spory, pochopit, že i přesto že již nejsou manžely, nepřestávají být rodiči.

3.3.2 Shodný pohled na výchovu

Další velmi důležitá podmínka pro střídavou péči je stejný nebo alespoň podobný pohled na výchovu dítěte. Bylo by dobré, aby se rodiče předem dohodli, co bude platit v obou domácnostech a co ponechají na bývalém partnerovi. Rozdílné postoje k výchově děti znejišťují a traumatizují. Rodiče by měli také odolat ve svém týdnu dítě rozmazlovat. Někdy tak rodiče činí z obavy, aby se dítěti nelíbilo více u druhého z rodičů. Jestliže jeden z rodičů chce být ten oblíbenější, proto dítěti ve všem vyhoví, dovolí mu, co druhý zakázal, dítě toho může časem zneužívat a své rodiče vydírat. Rodiče by proto neměli o lásku dítěte soutěžit. Podle Klimeše (2009) jestliže rodiče nejsou schopni zachovat výchovnou koalici, pak je střídavá výchova zcela nevhodná, protože ničí charakter dítěte.

3.3.3 Blízkost bydliště

Bydliště rodičů by neměla být příliš vzdálená od sebe, neboť je nutné, aby dítě docházelo do stále stejné školy a mělo možnost pokračovat ve stejných mimoškolních aktivitách a mělo stejný okruh kamarádů. Oba rodiče by měli mít dostatečné bytové zázemí. Srovnatelná by také měla být životní úroveň v obou domácnostech. Pokud jeden z rodičů žije ve vysloveném luxusu a druhý prochází finanční tísni, vzniká řada třecích ploch, které se nepříznivě projeví právě na dítěti.

Model, kdy děti bydlí v jednom bytě a rodiče se za nimi střídavě stěhují, by se jevil ideální, ale už jenom proto, že by vyžadoval vlastnictví tří bytů je trochu extrémní. Každopádně by však děti měly mít na obou místech vytvořený plnohodnotný domov se svojí postelí a svými osobními věcmi.

3.3.4 Citová orientace dítěte

Důležité kritérium pro posouzení vhodnosti střídavé péče, které je dále třeba zohlednit je kritérium citové orientace dítěte. Střídavá péče nebude jistě vhodná pro dítě, které je silně fixováno na jednoho z rodičů nebo jež jednoho z rodičů zcela odmítá, např. proto, že o něj rodič nejevil zájem. Naopak pokud má dítě vypěstovaný kladný citový vztah k oběma rodičům, umožní mu střídavá péče dál rozvíjet své citové rodinné vazby a obohacovat jimi svůj život. Velkou roli při volbě porozvodového uspořádání hrají i citové vazby dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné.

3.3.5 Souhlas rodičů

Spornou otázkou zůstává, zda je pro rozhodnutí soudu o střídavé výchově dítěte nezbytně nutný souhlas obou rodičů. Zákon o rodině to výslovně nevyžaduje. Podle usnesení Ústavního soudu z roku 2008 je sice v zájmu dítěte, aby se rodiče na takovém modelu výchovy dohodli, nebo jej alespoň akceptovali, ale pouhý nesouhlas jednoho z rodičů se střídavou výchovou Ústavní soud nepovažuje za dostatečný pádný důvod k jejímu zamítnutí, je-li v zájmu dítěte, aby mu zůstaly zachovány vazby na oba rodiče v co nejširším měřítku (usnesení Ústavního soudu ze dne 10.1.2008. sp.zn. I. ÚS 2412/07). Průchová, Novák (2004) uvádějí, že soud by se měl střídavou výchovou zabývat i v případě, že jeden z rodičů s ní nesouhlasí, pokud tento model výchovy preferuje samotné dítě, nebo pokud již rodiče princip této výchovy realizují a dítěti vyhovuje. Je však třeba zjistit objektivní názor dítěte. Podle Klimeše (2009) není možné střídavou výchovu rozumně prosadit, jestliže s ní jeden z rodičů nesouhlasí. Protože pouze rodiče, kteří se rozcházejí vzájemnou dohodou mají předpoklady, že střídavá výchova bude skutečně pro dítě přínosná a dítě nebude pouze jablkem sváru.

3.3.6 Věk dítěte

Při rozhodování o vhodnosti střídavé výchovy hraje důležitou roli také věk dítěte. Špaňhelová (2012) zastává názor, že střídavá výchova je vhodná až od třetího roku věku dítěte. Do té doby dítě potřebuje nabyt pocit jistoty a bezpečí ve stabilním prostředí, které později může měnit. V tomto věku tráví dítě většinu času s matkou, ta pro něho představuje pocit bezpečí. Proto by bylo vytržení dítěte z této existenční jistoty nevhodné. Samozřejmě by ale dítě nemělo ztratit kontakt s otcem a pro případnou budoucí střídavou výchovu by mělo dítě mít vybudované citové pouto k otci. Dítě by

proto měl otec navštěvovat tak často, jak je to možné. Od třetího roku je možné opatrně střídavý pobyt u rodičů zkoušet. Je ve věku, kdy začíná lépe zvládat změnu prostředí a autority, stává se samostatnější. Novák (2013) se také přiklání k názoru, že střídavá výchova před třetím rokem života je řešení pouze výjimečné a to po velmi důsledném zvážení. U předškolních dětí je důležité předem zvážit, zda bude možné ve střídavé péči pokračovat i ve školním věku. Autoři Berger, Gravillon (2011) dokonce hranici pro realizaci střídavé výchovy vidí až po dovršení šesti let věku. Svůj názor opírají o tvrzení odborníků zabývajících se problémy souvisejícími s předčasným odloučením dítěte od matky. Takové děti mohou po zbytek života trpět nejistotou a patologickými úzkostnými stavy. Klimeš (2009) uvedl, že vhodnost střídavé péče stoupá s věkem dítěte. Střídavá výchova není vhodná pro děti v předškolkovém věku. Dolní věková hranice pro vhodnost střídavé výchovy nastává, jakmile děti bez problémů zvládnou změnu autority z rodiče na učitele a změnu prostředí. Toto období nastává kolem tří let věku dítěte.

3.4 Model střídání

Při rozhodnutí o střídavé výchově, musí soud vždy vymezit přesnou délku střídání, a to i v případě, kdy se rodiče na střídavé výchově dohodnou. V jakých časových intervalech by se měla střídavá výchova realizovat, zákon neuvádí. K určování intervalů střídání by se mělo vždy přistupovat individuálně s ohledem na veškeré okolnosti, především na věk dítěte a vzdálenosti bydliště. V soudní praxi se nejvíce osvědčilo střídání po týdnech či čtrnácti dnech, ale možné jsou delší i kratší časové intervaly. Měsíční interval střídání je výhodou pro rodiny, které pobírají dávky státní sociální podpory. Jak bylo již uvedeno, jedno z hlavních kritérií při stanovení intervalu střídání je věk dítěte. Pokud se bude jednat o dítě útlého věku, bude v jeho zájmu jistě vhodnější uskutečňovat střídání v kratších a častějších intervalech. Oproti tomu u dítěte staršího věku lze přistoupit ke střídání pobytu po měsíci nebo i delším časovém úseku.

Při stanovení intervalů střídání nemusí být doba péče nutně stejná u obou rodičů. Podstatné je, aby stanovené intervaly co nejvíce vyhovovaly konkrétnímu dítěti. Špaňhelová (2012) doporučuje střídání u mladších dětí v předškolním věku v intervalech 3 dny u otce, 2 dny u matky, 2 dny u otce a další týden zase naopak. Warshak (1996) se domnívá, že dítě může měnit domov dvakrát či třikrát týdně.

Například doporučuje rodičům, aby bylo dítě s jedním rodičem pondělí a úterý, středu a čtvrtek zase s druhým a víkendy dítě trávilo u rodičů střídavě. Novák (2013) na základě svých zkušeností upřednostňuje střídání po týdnu. Podle Klimeše (2009) je pro dítě z psychologického hlediska nejlepší, když se cyklus střídavé výchovy co nejvíce blíží cirkadiannímu a dítě má možnost vidět se s oběma rodiči co nejčastěji. Přijatelným kompromisem i s ohledem na praktické otázky se jeví týdenní cyklus. I během týdenního cyklu by však dítě mělo mít možnost kontaktu s druhým rodičem.

3.5 Pohledy odborníků na střídavou výchovu

I přesto, že již uplynula poměrně dlouhá doba od zavedení střídavé výchovy do českého právního řádu, je i dnes předmětem řady diskuzí. Střídavá výchova má své zastánce i odpůrce, a to jak z řad odborníků, tak i laické veřejnosti. V této kapitole jsou uvedeny názory psychologů, kteří se s tímto institutem setkávají ve své praxi a dále jsou zde zmíněny i názory zveřejněné na internetových stránkách.

PhDr. Ilona Špaňhelová pracuje jako soukromá dětská psycholožka. Špaňhelová (in Právo a rodina, 5/2005) je obecně zastánkyní střídavé výchovy. Kladnou stránku vidí především v možnosti rodičů předávat dále svým dětem otcovský i mateřský model. Z otců se nestávají pouze „víkendoví“ rodiče, ale zúčastňují se běžných záležitostí svých dětí, jako je ranní vstávání či řešení problémových situací ve škole. Matky pak nejsou nervózní, že veškeré denní práce s dítětem zůstávají pouze na nich. Dítě má možnost čerpat z obou rodičů, má prostor zeptat se rodiče, co ho zajímá. Má také možnost poznat, jak se každý z rodičů staví k životním situacím a k řešení problémů. Rodiče dítěte si při střídavé výchově mohou lépe rozvrstvit své povinnosti a záliby. Podle Špaňhelové je pro realizaci střídavé výchovy důležitá jasná domluva a chuť rodičů, souhlas dítěte, jasné vymezení, kdo je za co odpovědný, dobrá komunikace mezi rodiči, určitá flexibilita dítěte a také domluva na finančním zabezpečení dítěte. Začátky mohou být náročné, především matky zpočátku příliš nevěří, že by se otec o jejich dítě dokázal postarat tak jako ony a někdy se objeví problém ve flexibilitě dítěte při přemísťování z jedné domácnosti do druhé. Někdy se také můžeme setkat se „zmatkem“ u pedagogickým pracovníků. Pokud se ale rodiče na střídavé výchově

dohodnou a i dítě s tím souhlasí, pak tento model péče o dítě Špaňhelová doporučuje zkusit.

Psycholog PhDr. Tomáš Novák působí v manželské poradně Centra sociálních služeb v Brně, Mgr. Bohumila Průchová pracuje v advokacii. Také Průchová, Novák (2004) uvádí, že střídavá výchova je pro harmonickou rodinu ideální řešení: je to řešení spravedlivé a pro dítě snadno pochopitelné. Dítě není šokováno nepochopitelností traumatické ztráty. Když se vychází z toho, že dítě je od malička vedeno k tomu, že se musí dělit s jinými dětmi. Pak tedy pochopí, že se o něj „podělí“ rodiče. Dítě tak stráví s rodiči časové období stejné jako v úplné rodině. Dítě, které je svěřeno do střídavé péče nezažívá tolik pocitu, že jednoho z rodičů ztratily a není tím tolik dotčeno jejich sebevědomí. Dítě má nadále zachovánu možnost ztotožnění a komunikaci s mužským i ženským rodičovským vzorem a při výchově zažívají mužský i ženský přístup. Novák, Průchová (2005) zpochybňují názor odpůrců střídavé výchovy, že děti potřebují mít jen jeden domov. Domnívají se, že se jedná o nesmyslnou argumentaci dospělých. Neboť děti oproti dospělým vnímají pojem domov v širším rámci. A doma se mohou cítit jak u rodičů, tak třeba u prarodičů, pokud k nim mají citovou vazbu.

Novák (2013) upozorňuje ale i na nešťastné řešení prosazovat střídavou výchovu za každou cenu. Neznamená, že když je střídavá výchova zavedena na základě zákona, jsou soudci povinni tento zákon uplatňovat a dítě se musí přizpůsobit, což mnohdy značně autoritativní otcové usuzují.

Profesor Maurice Berger je dětský psycholog a psychiatr, působí jako profesor psychologie na univerzitě v Lyonu, vede oddělení dětské psychiatrie na klinice v Saint-Étienne, Isabelle Gravillon je žurnalistka a autorka knih z psychologickou tematikou. Francouzští autoři Berger, Gravillon (2011) se domnívají, že střídavá péče může být při dodržování určitých podmínek úspěšná. Pokud se tedy střídavá péče podaří, přináší opravdové bohatství nejen pro děti, ale také rodiče. Dítě tak může nalézt rovnováhu v návaznosti na minulost, necítí se rozpolceně, je ušetřeno výběru mezi jedním nebo druhým rodičem, většinou také odpadá hrazení výživného, protože oba rodiče se o dítě starají po stejnou dobu. Autoři však zdůrazňují, že tento model výchovy nelze zobecnit jako zázračné řešení pro všechny starší děti. Jsou děti, které naopak pociťují, že nikam

nepatří, že se stále přemisťují z místa na místo. Zvýšené jsou také finanční výdaje, neboť je potřeba mít mnoho věcí dvakrát a materiální organizace při přechodech z jednoho domova do druhého.

Přední americký klinický psycholog R. A. Warshak (1996), který se zabývá především problematikou porozvodového postavení dítěte v porozvodové situaci také preferuje střídavou péči před výhradní péčí jednoho z rodičů. Přiklání se k závěru arizonského výzkumu, že děti ze střídavé výchovy mají vyšší míru sebedůvěry, mají o sobě lepší mínění. K tomu jim přispívá pocit, že jejich táta je nadále v aktivní podobě součástí jejich života. Dále, že děti vyrůstající ve střídavé výchově žijí v klidnější atmosféře, neboť rodiče při jejich péči a výchově spolu spolupracují a lépe spolu vycházejí. Toto porozvodové uspořádání také umožňuje těmto dětem pociťovat průběžnou přítomnost obou rodičů.

PhDr. Jeroným Klimeš Ph.D. je psycholog, psychoterapeut a publicista. Klimeš (2011) zastává názor, že při střídavé výchově nejde o blaho dítěte. Uvádí, že optimální je, když se dítě s rodičem vídá každý den. Pokud by se tedy mělo dítě u rodičů střídat, tak po dni. Nemělo by docházet ke střídání dětí u rodičů bez společné výchovy. Pro střídavou výchovu jsou vhodní pouze ti rodiče, kteří k této dohodě nepotřebují úřady a soudy, na střídavé péči se dohodnou a jsou schopni předávat si dítě s půlhodinovým překryvem. Klimeš (2009) použil ve svých úvahách o střídavé výchově příměr s osiřením. Nezavrhuje možnost střídavé výchovy, ale soudy i orgány sociálně-právní ochrany dětí by měly být při rozhodování o střídavé výchově přesvědčeny, že střídavá výchova má pro dítě větší přínos, než kdyby osiřelo. Klimeš (2011) se také přiklání k názoru, že jediná přijatelná forma střídavé péče je ta, kdy dětem zůstane jeden domov a rodiče se v něm střídají. Ovšem egoismus rodičům diktuje právě opak, rodiče si své domovy ponechají a dětem ho seberou.

Také na internetových stránkách je možné nalézt řadu sdružení, která se tématem střídavé výchovy zabývají. V práci jsou uvedena dvě z nejvýraznějších, která jsou na internetu snadno dostupná. Jedná se o občanské sdružení Jeden Domov a Střídavka.

Občanské sdružení Jeden Domov na institut střídavé péče pohlíží negativně a domnívá se, že střídavá výchova není v zájmu dítěte. Dítě je při střídavé výchově vystaveno řadě situací, kterým nerozumí a neví si s nimi rady. Rodiče mají rozdílné názory na výchovu dětí, mají strach, že se dětem znelíbí, a proto se je snaží získat na svoji stranu. Dítě se neustále stěhuje, ztrácí pocit jistoty a naopak získává pocit, že je pouhou figurkou, se kterou si rodiče pohybují, jako kdyby byly neživá věc. Takové děti pak mohou propadnout depresím, mohou mít problémy ve škole nebo se naučí kličkovat mezi rodiči a svoje chování směřovat ve svůj prospěch. Střídavá péče tak z dítěte nevychová dobrou osobnost. V porozvodové situaci je pro dítě nejlepší řešení, když bude co nejvíce zachováno předrozvodové výchovné prostředí, ve kterém bude o dítě pečovat nejvíce ten rodič, který o něj převážně pečoval do doby před rozvodem. Takovým uspořádáním nemůže být střídavá výchova, neboť ta zcela boří původní výchovné prostředí a navíc dítěti bere poslední jistotu, což je domov. *Ten se přestěhuje do batůžku na zádech. Střídavou péčí dítě nezíská dva domovy, ale ztratí i ten jeden, který mu mohl ještě zbýt* (<http://www.jedendomov.cz/uvod/81-stridava-pece>).

Oproti tomu webová stránka Stridavka.cz se reprezentuje sloganem *Děti potřebují oba rodiče*. Což dokládá tvrzením, že děti nepatří ani mamince ani tatínkovi, protože nejsou jejich majetkem, ale děti potřebují mít máminu i tátovu výchovu. Zastává názor, že děti po rozvodu manželství rodičů nejlépe prospívají právě ve střídavé nebo společné péči.

Z výše uvedeného je patrné, že střídavá péče zůstává nadále kontroverzním tématem. Za nesporné výhody střídavé výchovy lze považovat především to, že se vytváří a rozvíjí citové pouto k oběma rodičům, nezletilé dítě má zachován ženský i mužský vzor chování, což mu umožňuje lépe se orientovat v jeho budoucích vztazích a v neposlední řadě i to, že v případě nemoci či úmrtí jednoho z rodičů, zůstane dítěti zázemí druhého rodiče. Odpůrci střídavé výchovy naopak argumentují, že z dítěte se stane malý bezdomovec, který sotva si někde zvykne, už se zase stěhuje někam jinam. Dítě neví „čí je“ ani „kam patří“. V každém argumentu lze asi najít určité opodstatnění. Ke střídavé výchově by se proto vždy mělo přistupovat zodpovědně a co nejvíce zohlednit individuálnost každého jednotlivého případu.

4. Sociálně-právní ochrana dětí

Poslední kapitola teoretické části bakalářské práce se věnuje organizaci sociálně-právní ochrany dětí, neboť děti zasažené rozchodem svých rodičů spadají pod sociálně-právní ochranu. Nejprve jsou vymezeny základní pojmy, ale především je tato kapitola zaměřena na přímý výkon práce sociálních pracovníků v procesu rozvodu manželství rodičů nezletilých dětí.

Sociálně-právní ochrana dětí je cílená činnost, která zahrnuje zejména zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychovááno ve vlastní rodině (Novotná, Burdová, 2007).

Sociálně-právní ochrana dětí má v systému veřejného práva významné postavení. Právní úprava sociálně-právní ochrany dětí se soustřeďuje do Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SPO“) a jeho podstatným obsahem je zejména úprava činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Ochrana práv dítěte je ovládána ústavními principy, mezinárodními dokumenty a je součástí i řady jiných právních předpisů než jen samotného zákona o SPO.

Výkon sociálně-právní ochrany dětí náleží orgánům sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a dále obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí. Sociálně-právní ochranu dále ve vymezeném rozsahu zabezpečují kraje a obce v samostatné působnosti a fyzické a právnické osoby, které k výkonu sociálně-právní ochrany dětí obdrží pověření (Novotná, Burdová, 2007).

4.1 Role orgánu sociálně-právní ochrany dětí při řešení porozvodové péče o dítě

Sociálně-právní ochrana dětí je centrálně garantovaná státem, ale přímo realizována konkrétními sociálními pracovníky. Sociální pracovník v systému SPOD musí být pro výkon své práce vybaven specifickými dovednostmi a schopnostmi. Musí být teoreticky

i prakticky připravený řešit složité situace dětí, do kterých se v převážné většině nedostávají vlastní vinou, ale například v důsledku nezodpovědného přístupu rodičů. Pracuje s celým rodinným systémem, setkává se s klienty v jedné z jejich nejtěžších životních a sociálních situacích, což vyžaduje velkou dávku trpělivosti, empatie a profesionality.

Sociální pracovník zpravidla provází rodinu celým procesem rozvodu manželství či rozpadu soužití nesezdaných rodičů nezletilých dětí a obvykle ani po vynesení soudního rozhodnutí o úpravě poměrů jeho práce s rodinou nekončí. V úvodní fázi sociální pracovník rodičům především poskytuje či zprostředkovává poradenskou činnost, je jim nápomocen při podávání návrhů například na úpravu poměrů k dětem pro dobu před rozvodem nebo po rozvodu. Hlavním cílem práce sociálního pracovníka s rodinou je zejména udržení rodičovských rolí vůči dítěti a předcházení překážkám bránícím řešit vztahy mezi rodiči a dětmi smírnou cestou. Sociální pracovník se snaží přimět rodiče k trvale konstruktivnímu a vstřícnému přístupu k řešení jejich rodinných situací.

Jedním z téžisť práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí během rozvodového procesu je výkon kolizního opatrovnictví. Podle § 943 občanského zákoníku, jestliže hrozí střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, soud jmenuje dítěti opatrovníka. Nemůže-li tedy dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, zpravidla právě orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat. Tato situace nastává právě před rozvodem manželství, kdy musí být v opatrovnickém řízení rozhodnuto o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Úkolem opatrovníka je chránit zájmy dítěte, činit úkony a vyjadřovat se v jeho prospěch.

Mezi základní lidská práva deklarovaná Úmluvou o právech dítěte patří právo dítěte vyjadřovat své názory. Povinnost poskytnout dítěti potřebné informace před rozhodnutím, které se dotýká jeho zájmů, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit, je zakotvena také v novém občanském zákoníku. Pokud se rozhoduje o budoucí výchově dítěte, je tedy správné a rozumné, aby bylo dítě do jednání rodičů zapojeno, není-li natolik malé, že by nebylo schopno chápat smysl takového jednání. Děti by měly mít příležitost vyjádřit své přání, komu by chtěly být svěřeny do výchovy, jak často by se chtěly s druhým rodičem stýkat, nebo jak jinak si představují, že budou po

rozvodu rodičů upraveny jejich poměry. Odpovědi na tyto otázky zjišťuje od dětí zpravidla právě opatrovník ustanovený soudem, který má v soudním řízení hájit zájmy dětí. Opatrovník pak vypracuje pro soud zprávu, ve které uvede výsledky svého pohovoru s dětmi a zpravidla na základě nich také formuluje své stanovisko. K názoru dítěte se vždy přihlíží, ovšem nemusí být a priori rozhodující. Může se stát, že dítě účelově volí toho rodiče, který je na něho méně přísný a důsledný, nebo toho, který mu kupuje drahé dárky, jezdí s ním na luxusní dovolené apod.

V pochybných případech soud ustanoví znalce – zpravidla dětského psychologa, jehož úkolem je vypracovat znalecký posudek, ve kterém se zaměří především na zhodnocení vztahu dítěte ke každému z rodičů a výchovné předpoklady obou rodičů. Znalecký posudek bývá většinou kvalitnějším podkladem pro rozhodnutí ve věci péče o dítě než stanovisko opatrovníka. Tímto postupem se však soudní řízení prodlužuje a prodražuje, což často také prohlubuje napětí v rodině.

Základním pracovním nástrojem sociálního pracovníka je rozhovor. Při vedení rozhovoru s dětmi je nezbytné ke každému dítěti přistupovat individuálně, s empatií a bez předsudků. Je také potřeba zohlednit věk dítěte a jeho schopnosti. Těmto faktorům je potřeba přizpůsobit nejen techniku vedení samotného rozhovoru, jeho načasování a tempo ale i používané komunikační nástroje. Rozhovor s dítětem by měl probíhat vždy mimo rodinu a bez přítomnosti rodičů, měl by mít jasnou strukturu a k jeho záznamu by měl být používán standardizovaný nástroj. Rozhovor by nikdy neměl být zaměňován za výslech dítěte v rámci forenzního řízení, který přísluší pouze specialistům. Sociální pracovník by měl při rozhovoru s dítětem navázat vřelý vztah, pochopit jak rodina funguje, jaké vztahy v rodině panují, jak dítě celou situaci vnímá a zjistit míru možného ohrožení dítěte.

Jak už bylo zmíněno, způsob realizace rozhovoru závisí na věku dítěte a proto je nezbytné, aby sociální pracovník podrobně znal problematiku vývojové psychologie a dle toho zvažoval techniky a postup vedení rozhovoru.

Děti předškolního věku

Děti v předškolním věku přemýšlí velmi konkrétně, jejich schopnost přemýšlet abstraktně je stále ve vývoji. Sociální pracovník si musí proto nejprve ověřit, jak dítě

chápe předkládané pojmy. Tyto děti ještě nerozumí ironii, metafoře a analogii, jednají spontánně a vyhrknou to, co jim právě přijde na mysl, jejich myšlení a řeč nejsou uspořádány logicky. Jejich vyprávění nemívá souvislosti a někdy je obtížné najít ve všech informacích relevantní data. Chápání prostoru, vzdálenosti i časových údajů jsou v případě předškolních dětí nelogické a nelinerární. Předškoláci jsou egocentričtí ve vnímání světa i reakci na ně. Myslí si, že se svět točí jen kolem nich, obvykle nepromýšlí, jaké dopady bude mít jejich chování na druhé. Při pohovoru s dítětem předškolního věku je nutné postupovat flexibilně, neboť pozornost těchto dětí je omezená a při dlouhém rozhovoru ztrácí soustředěnost.

Děti školního věku

Oproti předškolním dětem jsou děti školního věku již mnohem lépe schopny navázat rozhovor se sociálním pracovníkem, jejich odpovědi jsou již mnohem souvislejší, jsou schopny zobecňování a hodnocení událostí. V jejich vyprávění je snazší orientace. Je zde ale již určité riziko při hodnocení, neboť tyto děti jsou již schopné upravovat své odpovědi dle očekávání tazatele a děti v tomto věku jsou také citlivé vůči případné manipulaci ze strany rodičů.

Dospívající

I období dospívání má svá specifika. Dospívající má již reálnou představu o tom, co je ve vztahu dětí a rodičů přirozené a „normální“. Pro toto období je také obvyklá potřeba vzdoru a existence přirozených neshod v rodině. Nesmí se opomínat ani schopnost účelového jednání.

Šetření v rodině

Kromě názoru dítěte zjišťuje kolizní opatrovník při řešení úpravy poměrů nezletilého dítěte také kvalitu prostředí ve kterém dítě žije. Šetření v rodině patří mezi jednu z nejnáročnějších profesionálních dovedností. Mnohé rodiny vnímají šetření v rodině jako nechtěný zásah do jejich soukromí a reagují negativně až nepřátelsky. Zjištěné informace od jednotlivých členů rodiny musí sociální pracovník pečlivě zvážit a rozpoznat, zda některá sdělení neslouží jen k očernění jiného člena rodiny. V případě zjišťování názorů na rodinu v širším sociálním prostředí (mezi sousedy, příbuznými) je

toto riziko ještě vyšší a sociální pracovník musí být při shromažďování těchto informací obzvlášť obezřetný a maximálně objektivní.

4.2 Kritéria při posuzování kvality výchovných předpokladů rodičů

Kolizní opatrovník se při hodnocení, u kterého z rodičů bude dítě lépe prospívat, může opřít o zpracovaná kritéria pro posuzování kvality výchovných předpokladů rodičů. Kritéria jsou uspořádána podle své závažnosti a důležitosti. Tato kritéria jsou výsledkem víceleté práce několika set odborníků příslušných oborů a jsou určena pro všechny profese zasahující do rozhodování o svěření nezletilých dětí do výchovy. (Bakalář, 2006)

- 1) Osobnost rodiče - dítě má vychovávat psychicky zdravější rodič, který je citově a psychosociálně vyzrálý. Posuzovateli by při hodnocení nemělo uniknout, zda má rodič značnou dávku lidské slušnosti, zda má alespoň částečně ucelený obraz o tom, jaký ten svět vlastně je a dovedl se v něm pohybovat, měl by mít schopnost realisticky vidět své dítě, jeho schopnosti, vlastnosti, nedostatky či potřeby. *Čím více psychopatologie v osobnosti rodiče, tím méně je takový rodič vhodný k výchově dítěte* (Bakalář, 2006, s. 18).
- 2) Vztah rodiče k dítěti – podmínka pozitivního vztahu k dítěti je neopomenutelná pro jeho další normální vývoj.
- 3) Charakter, morálka, struktura mravních norem rodičů – k formování vlastního charakteru dítěte potřebuje dobrý vzor.
- 4) Respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem. Realizace styku dítěte s druhým rodičem je pro normální vývoj dítěte velmi důležitý. Pokud se pouta dítěte k rodiči zpřetrhají, dochází k narušení jistoty dítěte. Také popuzování dítěte proti druhému rodiči dítěti škodí, vede k poškození psychického vývoje dítěte a ke vzniku poruch v adaptovanosti, ke snížení sebehodnocení a sebedůvěry. Pokud dochází k intenzivnímu popouzení, vznikne syndrom zavrženého dítěte, jehož dopad je pro dítě devastující. Dítě

ztrácí polovinu své identity, dochází k zdeformování vývoje emocionality a psychosociálního vývoje.

- 5) Vztah dítěte k rodiči. Dítě ke svému vývoji potřebuje trvalou přítomnost dospělé osoby, k níž si vytváří pevný a trvalý vztah. Posuzovatel by měl zjistit kvalitu a intenzitu takového vztahu a jak který z rodičů umí uspokojovat dětské potřeby.
- 6) Vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role, identity. Osvojení této role dítě získá pomocí procesu identifikace s rodičem stejného pohlaví. Pro dítě je proto důležité mít vhodný vzor.
- 7) Úroveň vzdělání a inteligence rodiče – rodič s výrazně vyšším vzděláním a inteligencí má lepší předpoklad dítě stimulovat v jeho rozumovém rozvoji a může mu předat více zkušeností a poznatků.
- 8) Šíře rodinného zázemí – důležitá je kvalita tohoto příbuzenského zázemí z hlediska vzájemných osobních vztahů a jejich ochoty pomoci v případě, že by rodič nemohl dočasně své rodičovské povinnosti vykonávat.
- 9) Kontinuita prostředí pro dítě – pokud dítě nemá traumatizující vzpomínky na dosavadní prostředí, nemělo by se příliš měnit. Je dobré, když dítě nemusí měnit bydliště, školu, kamarády.
- 10) Socioekonomický status – dostatek finančních prostředků obvykle značí i lepší životní úroveň

V závěru této kapitoly je třeba zdůraznit, že sociální pracovník by měl před svým vyjádřením pečlivě zkoumat zájem a blaho dítěte, ke každému dítěti, ke každé záležitosti, která se dítěte dotýká přistupovat ryze individuálně se zohledněním konkrétních podmínek dítěte, rodičů a vůbec celé rodiny.

II. Praktická část

5. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bakalářské práce bylo zjistit, jak sociální pracovníci OSPOD pohlíží na střídavou péči a jaké s ní mají profesní zkušenosti. Zda se svým postojem ke střídavé péči přiklání spíše k názorům zastánců nebo naopak odpůrců střídavé péče a v čem vidí její kladné a záporné stránky.

Vzhledem k záměru a cíli bakalářské práce jsme stanovili výzkumný problém deskriptivně:

Jaký je pohled sociálních pracovníků OSPOD na střídavou péči?

K výzkumnému cíli byly formulovány tyto výzkumné otázky:

1. Jaký postoj zaujímají sociální pracovníci OSPOD ke střídavé péči?
2. V čem spatřují sociální pracovníci OSPOD výhody a nevýhody střídavé péče?
3. Jaké mají sociální pracovníci zkušenosti s realizací střídavé péče?

6. Metodika výzkumného šetření

6.1 Použité metody

Pro realizované šetření bakalářské práce byla zvolena kvantitativní výzkumná strategie. Jako výzkumný nástroj byl použit dotazník. Dotazník patří mezi nejčastěji používanou metodu zjišťování údajů. Jde o písemnou formu kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Disman (2002) považuje tento výzkumný nástroj za vysoce efektivní techniku, která umožňuje postihnout veliký počet jedinců při nízkých nákladech, a to v poměrně krátkém časovém úseku. Upozorňuje však i na záporné stránky dotazníku, především jde o neochotu dotazovaného odpovědět na všechny otázky a nízkou návratnost odpovědí. Základní podmínkou dobře zkonstruovaného dotazníku je jeho promyšlená struktura. Úspěch tkví ve správné formulaci otázek. Nad každou otázkou, kterou hodláme pro svůj dotazník použít, je potřeba se zamyslet. Především, zda opravdu měří to, co měřit chceme, zda bude srozumitelná pro všechny respondenty, zda je respondent vůbec schopen poskytnout nám požadovanou informaci či zda naše otázka není sugestivní nebo se v jedné otázce neptáme na dvě rozdílné věci.

Pro sběr dat byl použit dotazník vlastní konstrukce a vycházel ze stanovených výzkumných otázek. Otázky v dotazníku byly rozdělené do čtyř skupin. První skupina otázek byla zaměřena na zjištění demografických údajů o respondentovi. Respondentům byly položeny čtyři otázky, které zjišťovaly pohlaví, věk, počet let praxe v oboru respondenta a jeho nejvyšší dosažené vzdělání. Druhá skupina položek byla zaměřena na zjištění postojů sociálních pracovníků ke střídavé péči. Zvoleny byly Likertovy škály, neboť tento typ škálování se používá na určení míry souhlasu či nesouhlasu postojů a názorů lidí. V této skupině položek respondenti vyjadřovali na pětistupňové škále od „rozhodně souhlasím“, „spíše souhlasím“ po „spíše nesouhlasím“ až „rozhodně nesouhlasím“ nebo neutrální „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ svůj souhlas či nesouhlas s osmnácti výroky. Polovina těchto výroků vyjadřovala kladný postoj ke střídavé péči, polovina záporný. Třetí skupinu otázek tvořily dvě otevřené otázky, které zjišťovaly, v čem respondenti vidí kladné a záporné stránky střídavé péče. Ve čtvrté skupině otázek byli sociální pracovníci požádáni, aby se na základě

svých profesních zkušeností pokusili zhodnotit realizaci střídavé výchovy. Tato skupina otázek byla opět škálová. Jednalo se o deset otázek, se kterými sociální pracovníci vyjadřovali na pětistupňové Likertově škále svůj souhlas či nesouhlas.

Před začátkem dotazníkového šetření byla ověřena nosnost výzkumného nástroje v předvýzkumu. Bylo osloveno deset pracovníků, kteří splňovali naše kritéria pro výběr respondentů. Byla ověřena srozumitelnost otázek, na základě čehož byly v jedné položce provedeny drobné úpravy.

6.2 Charakteristika výzkumného souboru

Základní soubor tvořili pracovníci obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, kteří vykonávají sociálně-právní ochranu dětí. Výběrový soubor nebyl určen náhodným výběrem, který je z hlediska teorie pravděpodobnosti nejlepším výběrem, ale dostupným výběrem. Do výběrového souboru byli zařazeni městské úřady z krajů Jihočeského, Středočeského a kraje Vysočina, protože jsou blízké našemu kraji z hlediska podobnosti jejich sociálně-ekonomické a demografické struktury, a také jsme se domnívali, že vytvořené osobní vazby s pracovníky OSPOD z těchto krajů by mohly ovlivnit i návratnost rozeslaných dotazníků.

6.3 Průběh šetření

Sběr dat formou dotazníkového šetření probíhal v měsících lednu a únoru 2014. Poměrně snadná dostupnost elektronických adres respondentů na webových stránkách nás přiměla k využití elektronického dotazníku. Prostřednictvím e-mailu byli osloveni sociální pracovníci sociálně-právní ochrany dětí městských úřadů Jihočeského kraje, kraje Vysočina a Středočeského kraje. Návratnost elektronického dotazníku byla nízká. Z 240 oslovených adresátů odpovědělo jen 53. Pokusili jsme se zvýšit návratnost, která byla 22% tím, že jsme po dvou týdnech zaslali těm, kteří neodpověděli, nový exemplář dotazníku. Touto cestou jsme zvýšili celkovou návratnost odpovědí na 38%, neboť nám přišlo dalších 39 vyplněných dotazníků. Dotazník celkem vyplnilo 92 pracovníků sociálně-právní ochrany dětí.

6.4 Zpracování dat

Při vyhodnocování otázek zjišťujících demografické údaje byly použity metody popisné statistiky (relativní, absolutní četnost). U položek zjišťujících postoj sociálních pracovníků ke střídavé péči byl každý výrok vyhodnocen samostatně dle relativních a absolutních četností jednotlivých odpovědí všech respondentů. Dále byl využit i druhý způsob vyjádření výsledků, kdy je škála chápána jako kontinuum a byl vypočítán aritmetický průměr. Průměr byl vypočítán pomocí přiřazených koeficientů jednotlivým stupňům na škále. Stupni „rozhodně souhlasím“ byl přidělen číselný koeficient „5“, stupni „spíše souhlasím“ koeficient „4“, neutrální odpovědi „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ číselná hodnota „3“, stupni „spíše nesouhlasím“ koeficient „2“ a stupni „rozhodně nesouhlasím“ koeficient „1“. Aritmetický průměr byl vyhodnocen na základě vypočítaného koeficientu > 3 jako míru globálního souhlasu a při hodnotě < 3 jako míru globálního nesouhlasu. Celkový postoj respondentů ke střídavé péči byl vyhodnocen na základě vypočítaného aritmetického průměru skupiny výroků vyjadřující kladný postoj ke střídavé péči a skupiny výroků vyjadřující záporný postoj. Otevřené otázky v dotazníku byly zpracovány kvalitativně. Identifikovali jsem základní témata, která se v odpovědích objevovala. Vyskytly se dva dotazníky, kde respondenti tyto otázky nezodpověděli.

Data získaná z odpovědí na otázky zjišťující profesní zkušenosti sociálních pracovníků se střídavou péčí byla opět zpracována dle relativních a absolutních četností jednotlivých odpovědí všech respondentů a vypočítán byl aritmetický průměr pomocí přiřazených koeficientů jednotlivým stupňům škály. Stupni „rozhodně ano“ byl přidělen číselný koeficient „5“, stupni „spíše ano“ koeficient „4“, „ani ano, ani ne“ číselná hodnota „3“, stupni „spíše ne“ koeficient „2“ a stupni „rozhodně nesouhlasím“ koeficient „1“.

7. Prezentace dílčích výsledků výzkumů

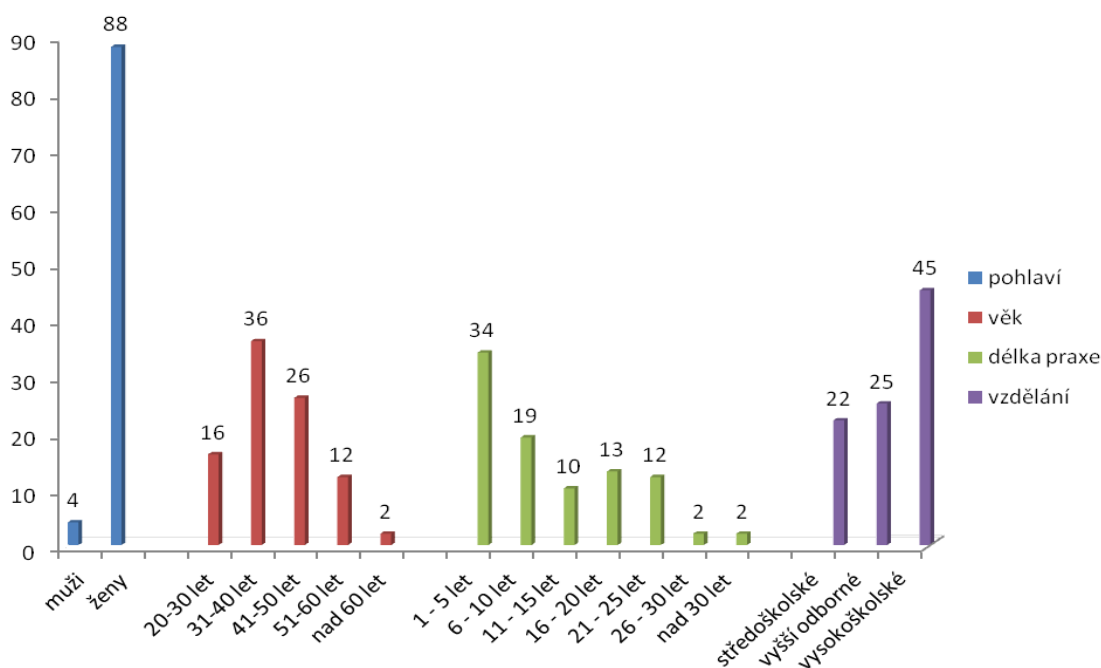
7.1 Vyhodnocení demografických údajů respondentů

Z celkového počtu dotázaných sociálních pracovníků bylo 88 žen (96%) a 4 muži (4%). Průměrný věk respondentů činil 39 let. Nejvíce respondentů bylo ve věku 31-40 let, a to 36 (39%), ve věku 41-50 let 26 (28%), 16 respondentů (17%) dosáhlo věku v rozmezí mezi 20-30 rokem a 14 respondentů (15%) bylo ve věku 50 a více let.

V průměru vykonávají respondenti sociálně-právní ochranu dětí 11 let. Nejvíce respondentů však tuto funkci vykonává v rozmezí od 1 do 5 let, a to v 34 případech (37%), 6-10 let praxe v oboru má 19 dotázaných (21%), 11-15 let 10 pracovníků (11%), 16-20 let 13 (14%), 21-25 let praxe má 12 respondentů (13%) a po dvou respondentech vykonávají sociálně-právní ochranu dětí v rozmezí od 26-30 let a více jak 30 let.

Nejvíce respondentů je absolventů vysoké školy - celkem 45 (49%), vyšší odbornou školu ukončilo 25 (27%) dotázaných a 22 (24%) respondentů uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské.

Graf 1: Charakteristika výzkumného vzorku

Zdroj: vlastní výzkum

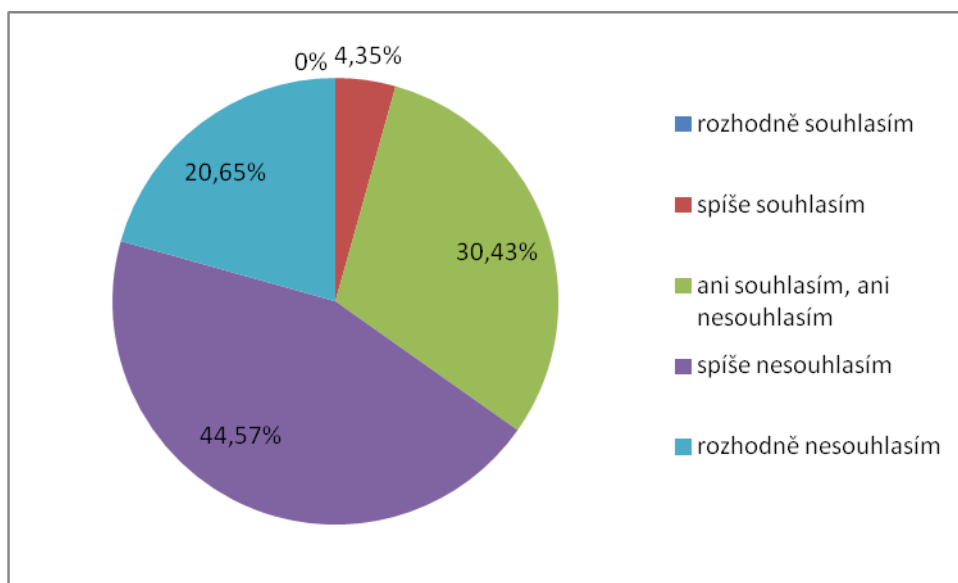
7.2 Vyhodnocení postojů ke střídavé péči (otázky č. 1-18)

Ke zjištění postojů respondentů ke střídavé péči sloužila skupina osmnácti výroků. Prvních devět výroků je citováno z informačního letáku webové stránky www.stridavka.cz, která střídavou péči propaguje, přináší informace, proč je po rozvodu střídavá péče o děti nejlepším řešením. Další devět výroků je čerpáno z webové stránky www.jedendumov.cz, jde o občanské sdružení, které naopak přináší informace, proč není po rozvodu vždy nejlepším řešením střídavá péče o děti. Respondenti s těmito výroky vyjadřovali svůj souhlas, resp. nesouhlas prostřednictvím škálování, konkrétně pětibodové Likertovy škály od „rozhodně souhlasím“ po „rozhodně nesouhlasím“, přes neutrální „ani souhlasím, ani nesouhlasím“. Zhodnocen byl také globální souhlas či nesouhlas všech respondentů s jednotlivými výroky pomocí vypočítaného aritmetického průměru dle přidělených koeficientů. Globální souhlas s výrokem při vypočítaném koeficientu >3 , globální nesouhlas s výrokem při vypočítaném koeficientu <3 .

1. „Po rozvodu děti nejlépe prospívají ve střídavé péči.“

S tímto výrokem respondenti vyjádřili souhlas pouze ve 4 případech. Možnost „rozhodně souhlasím“ dokonce neoznačil žádný respondent, 4 dotazovaní (4,35%) se vyjádřili „spíše souhlasím“. Odpověď „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ se vyskytla ve 28 (30,43%) případech. Nejvíce respondentů se přiklonilo k odpovědi „spíše nesouhlasím“ a to 41 (44,57%) a 19 (20,65%) s výrokem „rozhodně“ nesouhlasí. Tento výrok dosáhl při globálním zhodnocení nejnižší koeficient ze všech posuzovaných výroků. Koeficient 2,18 jednoznačně vyjadřuje spíše nesouhlas respondentů s tímto výrokem.

Graf 2: Četnost odpovědí na otázku č. 1

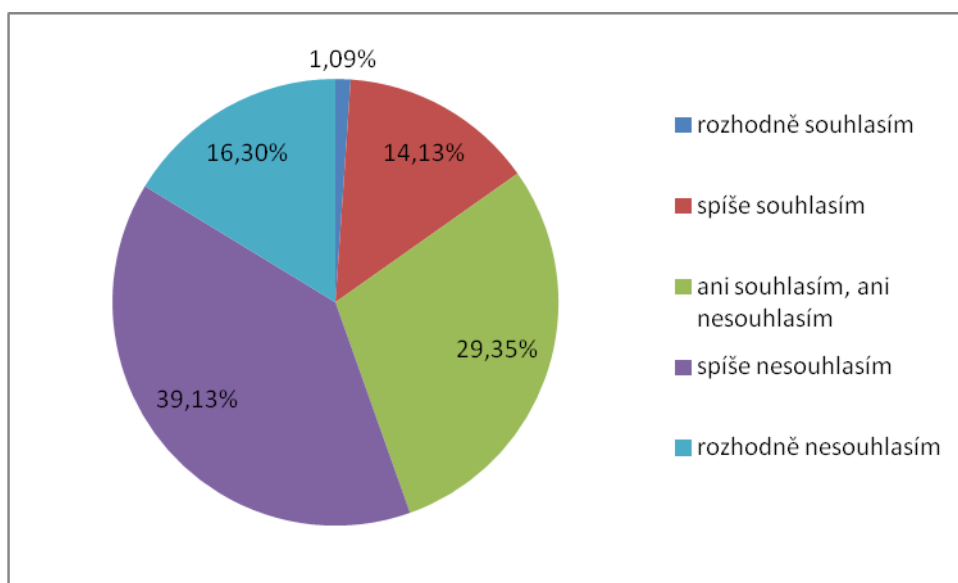

Zdroj: vlastní výzkum

2. „Střídavá výchova zmírňuje škodlivý účinek rozvodu na dítě.“

Také tento výrok zaznamenal víc nesouhlasných odpovědí, což se projevilo i na jeho globálním zhodnocení, kdy koeficient souhlasu (resp. nesouhlasu) dosáhl hodnoty 2,45. „Rozhodně souhlasím“ se objevilo v jedné odpovědi (1,09%), „spíše souhlasím“ ve 13 (14,13%). „Ani souhlasím, ani nesouhlasím“ označilo 27 (29,35%) dotazovaných, „spíše nesouhlasím“ 36 (39,13%) a „rozhodně nesouhlasím“ 15 (16,30%) respondentů.

Graf 3: Četnost odpovědí na otázku č. 2

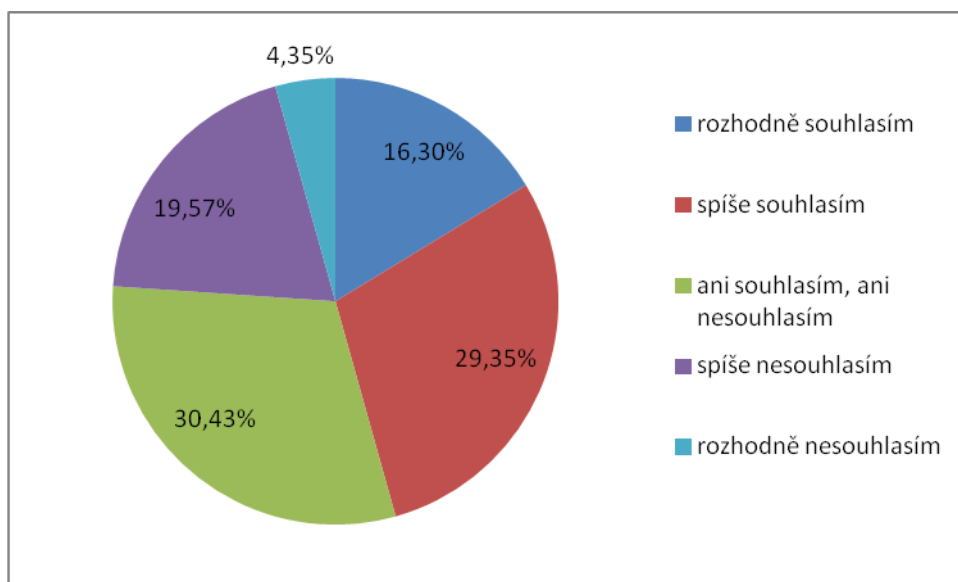

Zdroj: vlastní výzkum

3. „Při střídavé výchově zůstávají oba rodiče pro dítě důležití – mohou se zaskakovat, pomáhat, zejména v krizových situacích, mohou se pro dítě nadstandardně angažovat.“

U tohoto výroku převažuje neutrální ohodnocení „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, které označilo 28 (30,43%) respondentů. Míra globální souhlasu se však mírně přehoupala ke kladné hodnotě 3,34. S tímto výrokem „rozhodně“ souhlasí 15 (16,30%) respondentů, „spíše“ souhlasí 27 (29,35%), „spíše“ nesouhlasí 18 (19,57%) a „rozhodně“ nesouhlasí 4 (4,35%) z dotázaných.

Graf 4: Četnost odpovědí na otázku č. 3

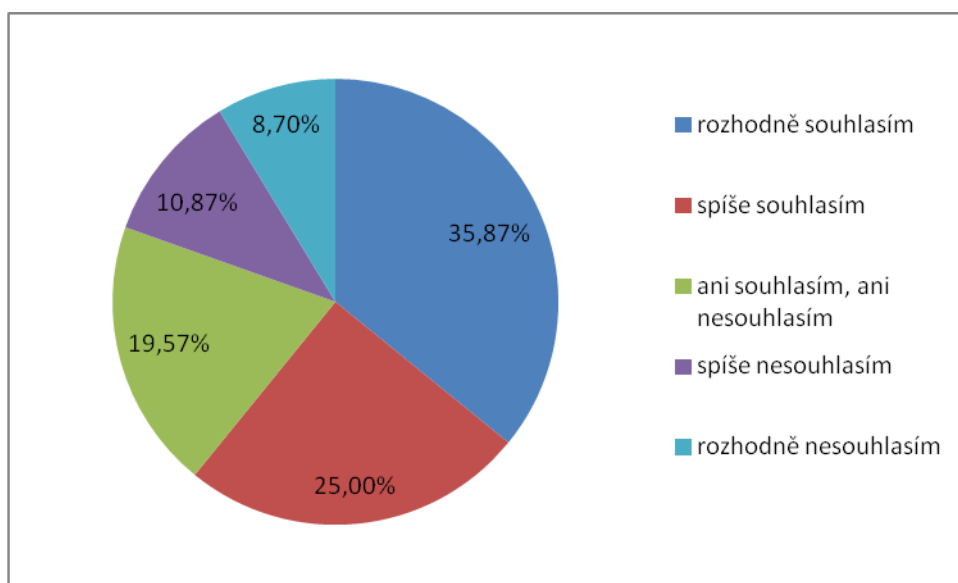

Zdroj: vlastní výzkum

4. „Střídavá výchova vyžaduje od rodičů nadřadit zájem dítěte nad uspokojením z možnosti ponížit, potrestat druhého rodiče, pomstít se mu. Jinými slovy potlačit ty horší stránky lidské povahy a dát zelenou těm lepším. Prospěch z toho má nejen dítě, ale potažmo i společnost.“

U tohoto výroku bylo zaznamenáno 33 odpovědí „rozhodně souhlasím“, což je 35,87% z celkových odpovědí. „Spíše souhlasím“ označilo 23 (25,00%) dotázaných, 18 (19,57%) k výroku zaujalo neutrální postoj „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, „spíše“ nesouhlasí 10 respondentů (10,87%) a 8 (8,70%) „rozhodně“ nesouhlasí. Celkový koeficient byl v tomto případě 3,68, což byl nejvyšší globální koeficient souhlasu u skupiny výroků podporující střídavou péči.

Graf 5: Četnost odpovědí na otázku č. 4

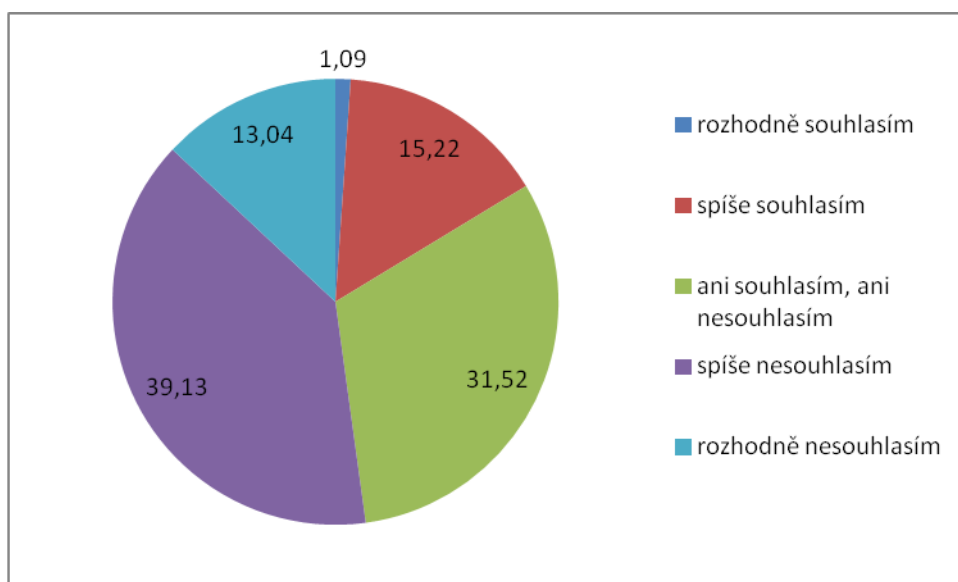

Zdroj: vlastní výzkum

5. „Střídavá výchova vyhovuje lépe potřebám dítěte.“

Na tuto položku odpovědělo souhlasně 15 (16,29%) dotázaných, z toho „rozhodně“ souhlasil pouze 1 respondent, a „spíše“ jich souhlasilo 14. „Ani souhlasím, ani nesouhlasím“ zvolilo 29 (31,52%) respondentů. Nesouhlasných odpovědí bylo celkem 48, „spíše“ nesouhlasilo 36 (39,13%) a „rozhodně“ nesouhlasilo 12 (13,04%). Globální míra souhlasu (resp. nesouhlasu) dosáhla hodnoty 2,52.

Graf 6: Četnost odpovědí na otázku č. 5

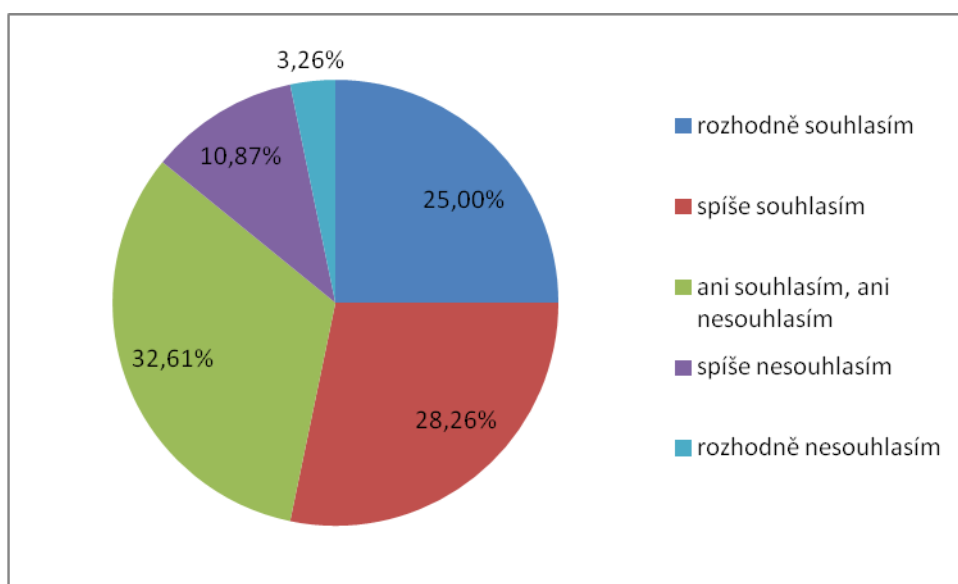

Zdroj: vlastní výzkum

6. „Dítě může své nadání, schopnosti lépe rozvíjet, může-li se s tím či oním obracet na jednoho či druhého rodiče, a to podle míry rodičovské kompetence.“

U hodnocení tohoto výroku nejvíce respondentů zvolilo neutrální odpověď, když 30 (32,61%) respondentů označilo odpověď „ani souhlasím, ani nesouhlasím“. Kladné odpovědi však převážily záporné. Respondenti zvolili kladnou odpověď ve 49 případech, což je 53,26%, z toho 23 (25,00%) dotázaných „rozhodně“ souhlasilo a 26 (28,26%) „spíše“ souhlasilo. Nesouhlas pak projevilo 13 dotázaných, 10 (10,87%) „spíše“ nesouhlasilo a pouze 3 (3,26%) „rozhodně“ nesouhlasili. Vyšší míra kladných odpovědí se odrazila i na vypočítaném průměrném koeficientu 3,61.

Graf 7: Četnost odpovědí na otázku č. 6

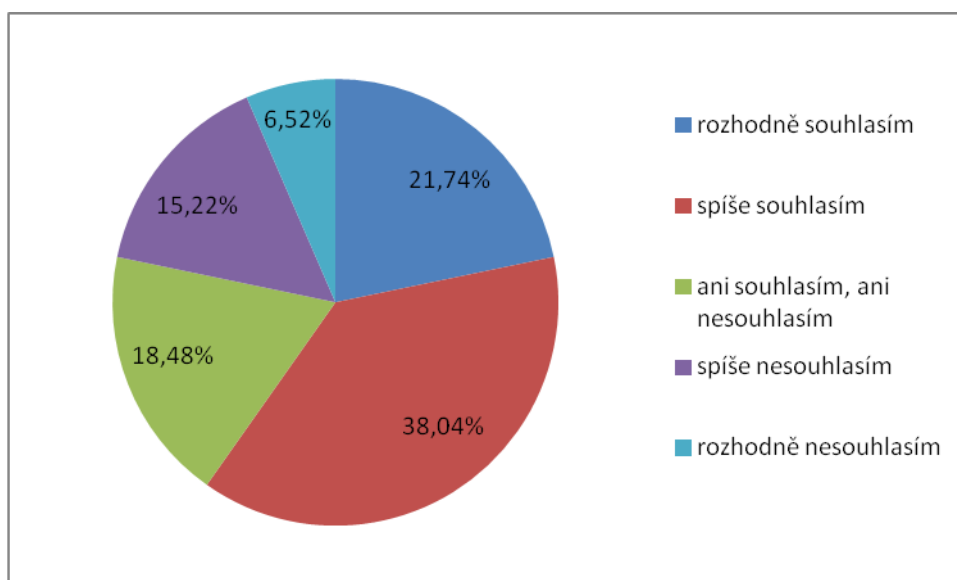

Zdroj: vlastní výzkum

7. „Střídavá péče dětem zachovává oba rodiče a oběma rodičům umožňuje své děti skutečně vychovávat, nejen se s nimi navštěvovat.“

Souhlas s tímto výrokem vyjádřilo více respondentů než nesouhlas. „Rozhodně“ s ním souhlasilo 20 (21,74%), „spíše“ souhlasilo 35 (38,04%), „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ zvolilo 17 (18,48%) a záporné odpovědi se objevily v zastoupení „spíše“ nesouhlasím ve 14 (15,22%) případech, „rozhodně“ nesouhlasím v 6 (6,52%) případech. Převaha kladných odpovědí ovlivnila i kladnou hodnotu globálního souhlasu - 3,53.

Graf 8: Četnost odpovědí na otázku č. 7

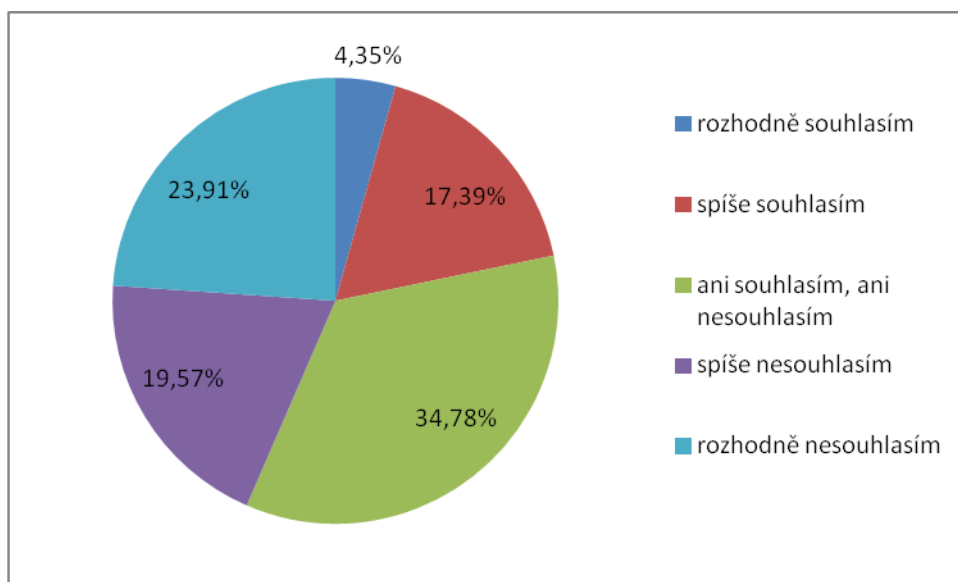

Zdroj: vlastní výzkum

8. „Střídavá péče přináší dětem lásku více lidí.“

Tato položka přiměla respondenty převážně k nesouhlasným a neutrálním názorům. 40 (43,48%) zvolilo negativní odpověď, z toho 18 (19,57%) „spíše“ nesouhlasilo a 22 (23,91%) dokonce „rozhodně“ nesouhlasilo. Poměrně velké procento respondentů 32 (34,78%) se však vyjádřilo nerozhodně. S výrokem „rozhodně“ souhlasili 4 dotázaní (4,35%) a „spíše“ souhlasilo 16 dotázaných (23,39%). Aritmetický průměr dle přidělených koeficientů tohoto výroku je 2,59.

Graf 9: Četnost odpovědí na otázku č. 8

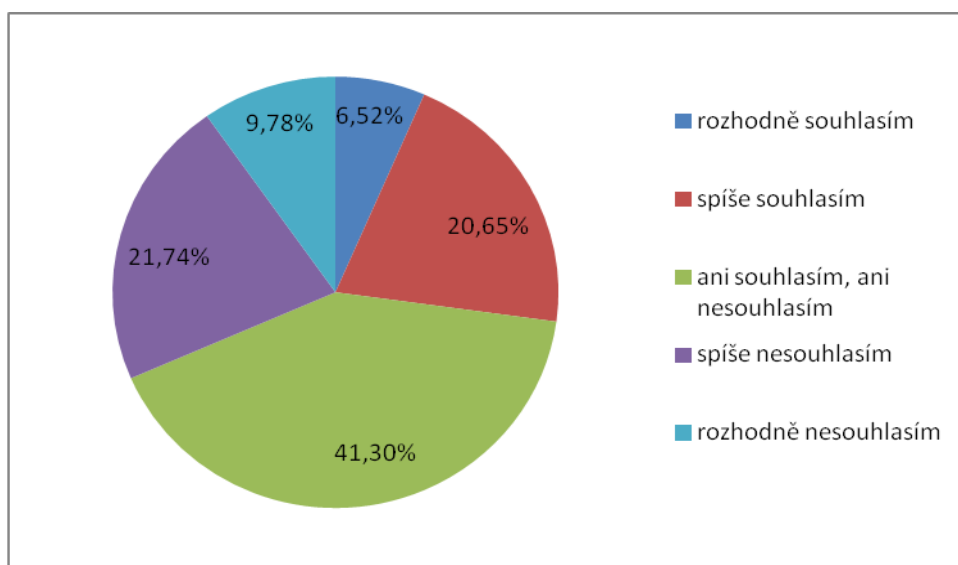

Zdroj: vlastní výzkum

9. „Střídavá péče umožňuje, aby děti zažívaly různost prostředí a vztahů, čerpaly z nich výhody a sociálně se přitom rozvíjely v přirozených podmínkách.“

Poslední výrok ze skupiny výroků zastánců střídavé výchovy ohodnotilo nejvíce respondentů výrazem „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, a to v 38 případech (41,30%). Také skóre souhlasných a nesouhlasných odpovědí bylo poměrně vyrovnané. Souhlas projevilo 25 respondentů (27,17%), konkrétně „rozhodně souhlasím“ zvolilo 6 (6,52%), „spíše souhlasím“ 19 (20,65%) dotazovaných a nesouhlas projevilo 29 (31,52%) respondentů, z toho „spíše nesouhlasím“ 20 (21,74%) a „rozhodně nesouhlasím“ (9,78%) dotazovaných. Výsledkům odpovídá i globální míra souhlasu s daným výrokem – 2,92.

Graf 10: Četnost odpovědí na otázku č. 9

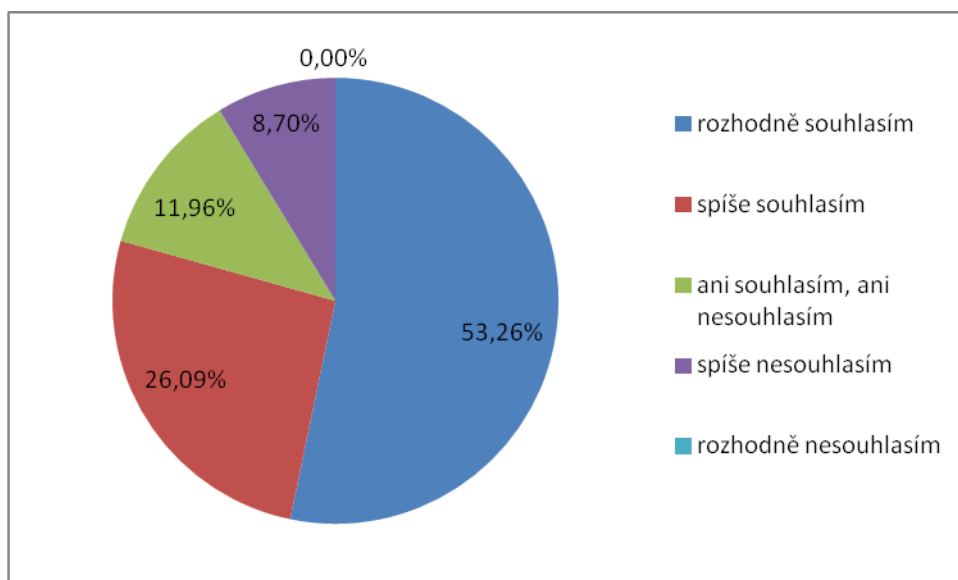

Zdroj: vlastní výzkum

10. „Střídavá péče připraví děti o stálé prostředí, které potřebují“

V názorech na tento výrok jednoznačně převažovaly kladné odpovědi. Celkem jich bylo 73 (79,35%). Z toho 49 (53,26) respondentů ohodnotilo výrok „rozhodně souhlasím“, 24 (26,09%) „spíše souhlasím“. 11 respondentů se nepřiklonilo ani k jednomu pólu a zvolilo „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, nenašel se žádný respondent, který by s tímto výrokem „rozhodně“ nesouhlasil a pouze 8 jich „spíše“ nesouhlasilo. Převaha kladných odpovědí a minimum záporných posunulo globální míru koeficientu na 4,24 a zároveň jde o nejvyšší naměřenou hodnotu aritmetického průměru ze všech osmnácti výroků o střídavé péči.

Graf 11: Četnost odpovědí na otázku č. 10

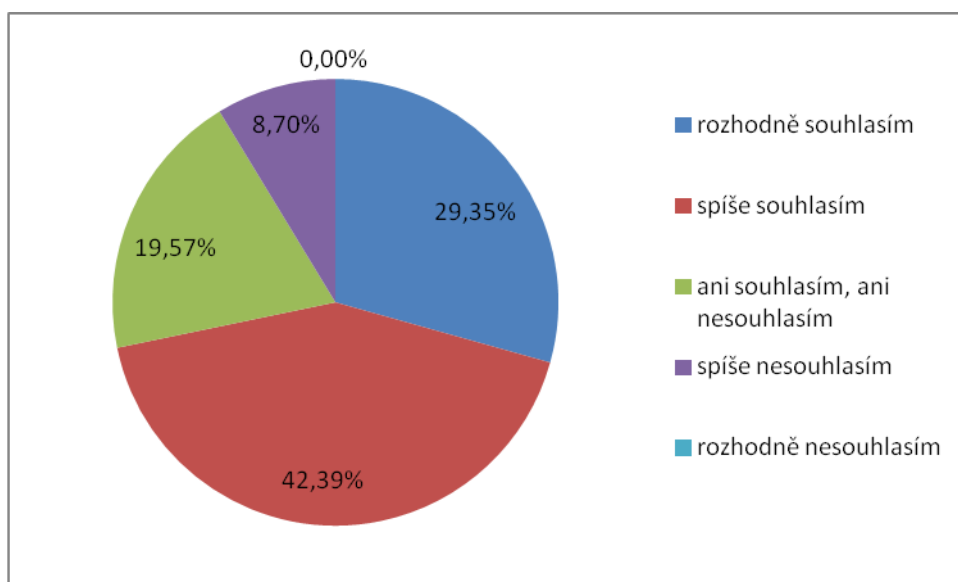

Zdroj: vlastní výzkum

11. „Děti ve střídavé péči žijí v nejistotě, kam patří.“

Další výrok, se kterým souhlasí většina respondentů. K „rozhodně souhlasím“ se přiklonilo 27 (29,35%) dotázaných, ke „spíše souhlasím“ 39 (42,39%). „Ani souhlasím, ani nesouhlasím“ zvolilo 18 respondentů a stejně jako u předcházejícího výroku 8 respondentů si vybralo odpověď „spíše nesouhlasím“ a žádný z nich s výrokem „rozhodně“ nesouhlasilo. Míra globálního souhlasu byla 3,92, což jednoznačně vyjadřuje spíše souhlas respondentů s tímto výrokem.

Graf 12: Četnost odpovědí na otázku č. 11

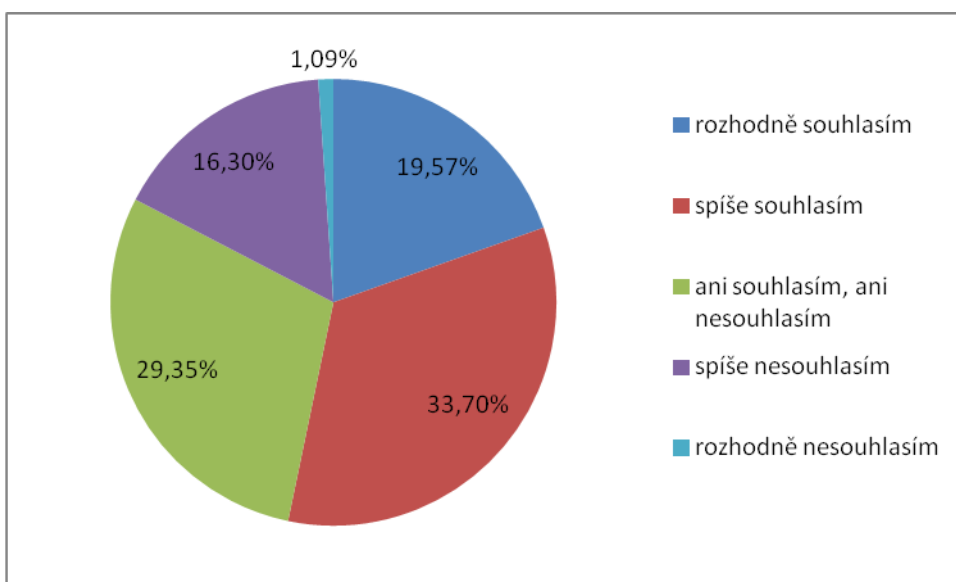

Zdroj: vlastní výzkum

12. „Když rodiče nedokázali dostatečně komunikovat, aby zůstali v manželství, nemohou spolupracovat v rámci střídavé péče.“

Tento výrok přivedl ke kladné odpovědi něco málo přes polovinu respondentů (53,27%). „Rozhodně souhlasím“ zvolilo 18 (19,57%), „spíše souhlasím“ 31 (33,70%), „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ 27 (29,35%), „spíše nesouhlasím“ 15 (16,30%) respondentů a „rozhodně nesouhlasím“ pouze 1 (1,09%) dotazovaný. Při zprůměrování míry souhlasu této otázky dostáváme hodnotu 3,54.

Graf 13: Četnost odpovědí na otázku č. 12

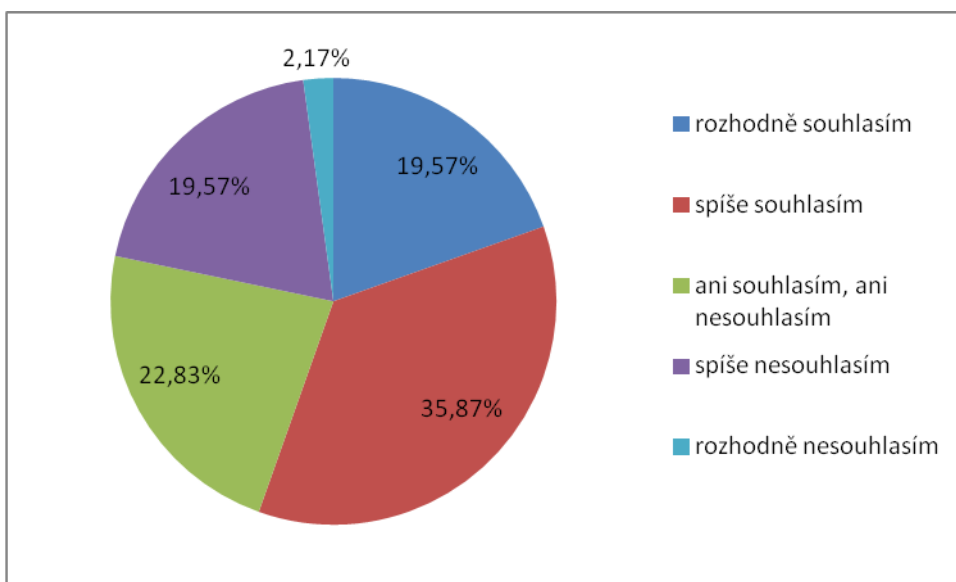

Zdroj: vlastní výzkum

13. „Ve střídavé péči se zvyšuje pravděpodobnost, že děti budou více zapojeny do bitvy rodičů.“

Při posuzování daného výroku respondenti volili velmi podobný poměr shodných a neshodných odpovědí jako u předešlého výroku. Téměř totožná byla i naměřená hodnota globálního souhlasu 3,51. S daným výrokem „rozhodně“ souhlasilo 18 (19,57%) respondentů, „spíše“ souhlasilo 33 (35,87%), odpovědí „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ ohodnotilo daný výrok 27 (29,35%) respondentů, „spíše nesouhlasím“ zvolilo 18 (19,57%), „rozhodně nesouhlasím“ 2 (2,17%).

Graf 14: Četnost odpovědí na otázku č. 13

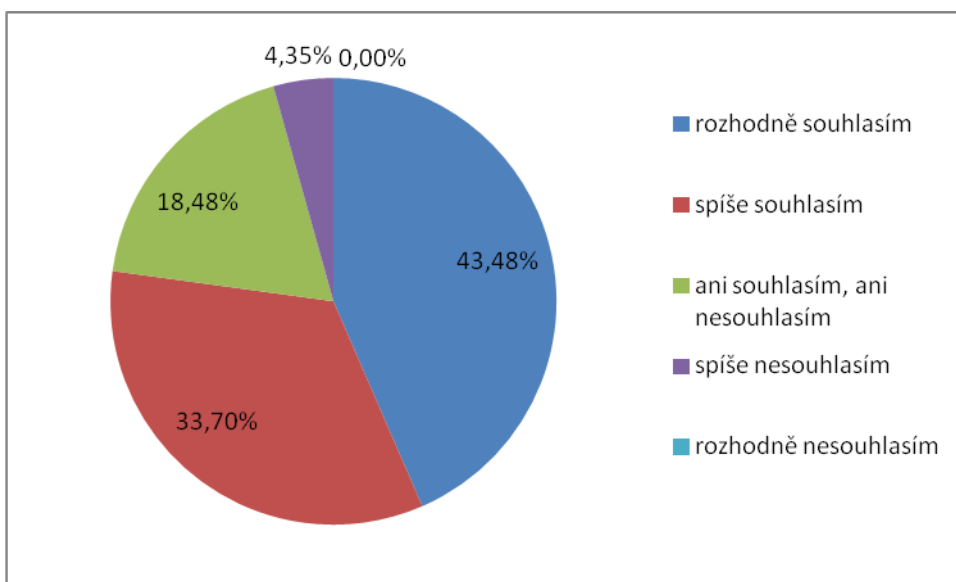

Zdroj: vlastní výzkum

14. „Pro dítě je lepší, pokud má jen jeden domov. Dva pokojíčky neznamenaají dva domovy, znamenají ztrátu jakéhokoliv domova.“

Tento výrok souvisí s výrokem č. 10 a také poměr souhlasných a nesouhlasných odpovědí je podobný u obou výroků. S daným výrokem bylo ve shodě 71 (77,18%), přesněji „rozhodně“ souhlasila téměř polovina respondentů 40 (43,48%), „spíše“ souhlasilo 31 (33,71%), k neutrálnímu „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ se přiklonilo 17 (18,48%). „Spíše“ nesouhlasili 4 dotazovaní a jako u výroku č. 10 žádný respondent s výrokem „rozhodně“ nesouhlasilo. Velmi vysoký je i koeficient souhlasu – 4,16.

Graf 15: Četnost odpovědí na otázku č. 14

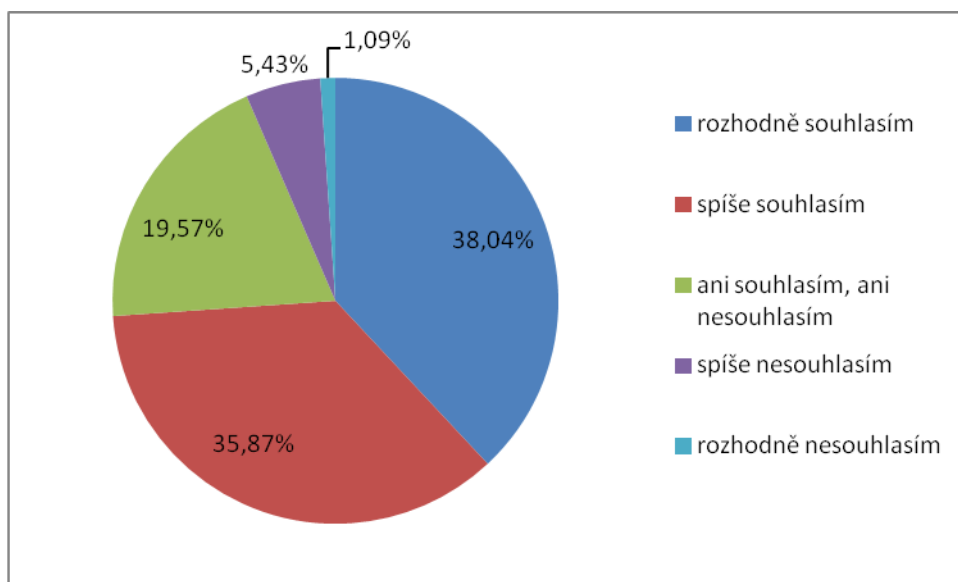

Zdroj: vlastní výzkum

15. „Dítěti by měl být maximálně zachován režim péče, který probíhal před rozvodem. Mělo by zůstat u toho rodiče, který o něj převážně osobně pečoval. Jen málo rodin má osobní péči o děti rozdělenou přibližně na polovinu, jen málo rodin je tedy schopno po rozvodu praktikovat střídavou výchovu v zájmu dětí.“

Daný výrok odsouhlasilo výrazem „rozhodně souhlasím“ 35 (38,04%) dotazovaných, „spíše souhlasím“ 33 (35,87%), 18 (19,57%) respondentů okomentovalo výrok „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, 5 (5,43%) „spíše nesouhlasím“ a v odpovědích se objevil i 1 (1,09%) názor „rozhodně nesouhlasím“. Celkově se koeficient souhlasu vyšplhal na 4,04.

Graf 16: Četnost odpovědí na otázku č. 15

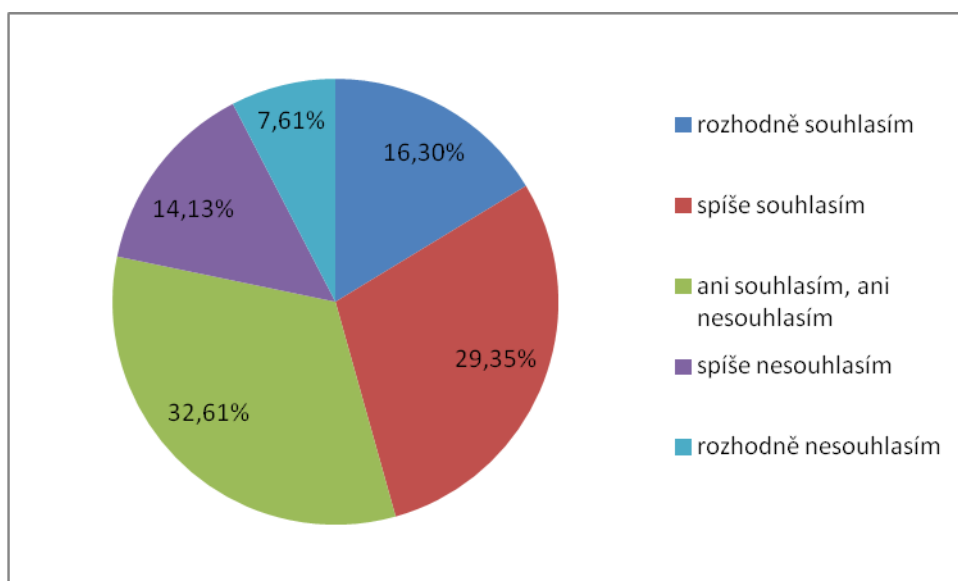

Zdroj: vlastní výzkum

16. „Střídavá výchova je legalizací nejednotnosti při výchově.“

Téměř třetina respondentů 30 (32,61%) nemělo na daný výrok vyhraněný názor, což se projevilo i na globálním souhlasu, který měl hodnotu 3,33. „Rozhodně“ souhlasilo 15 (16,30%), „spíše“ souhlasilo 27 (29,35%), spíše nesouhlasilo 13 (14,13%), „rozhodně“ nesouhlasilo 7 (7,61%).

Graf 17: Četnost odpovědí na otázku č. 16

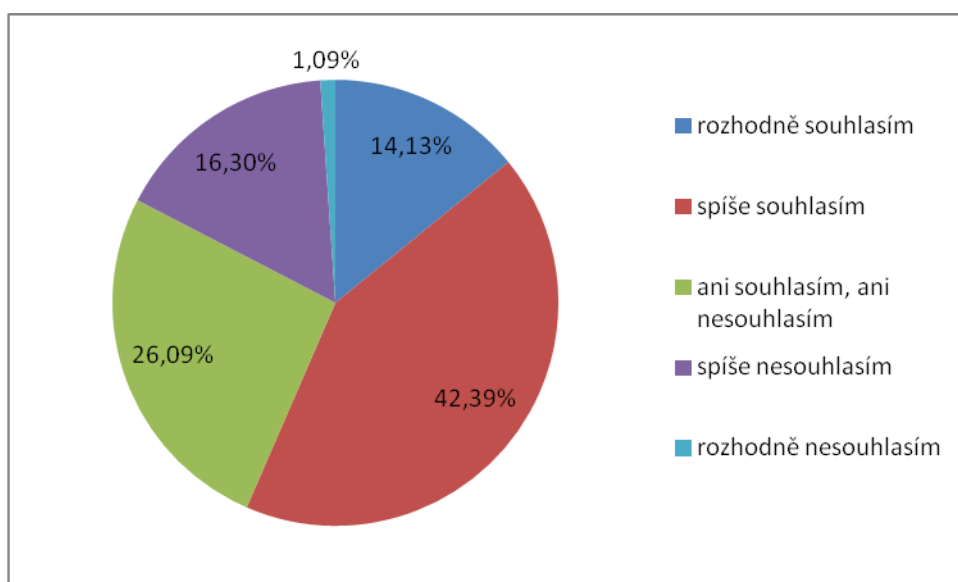

Zdroj: vlastní výzkum

17. „Střídavá výchova má na dítě neblahý vliv do budoucna, kdy bude mít samo velké potíže budovat jeden domov, jedno zázemí, vytvářet klidné prostředí a nebýt sám zmatený a rozpolcený.“

S tímto výrokem souhlasilo celkem 50 (56,52%) respondentů. Odpověď „rozhodně souhlasím“ byla zaznamenána ve 13 (14,13%) případech, „spíše souhlasím“ ve 39 (42,39%). 24 (26,09%) respondentů odpovědělo „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, „spíše nesouhlasím“ 15 (16,30%) a 1(1,09%) hlas byl připsán výroku „rozhodně nesouhlasím“. I s daným výrokem skupiny výroků odpůrců souhlasila většina respondentů, o čemž svědčí i míra globálního souhlasu 3,52.

Graf 18: Četnost odpovědí na otázku č. 17

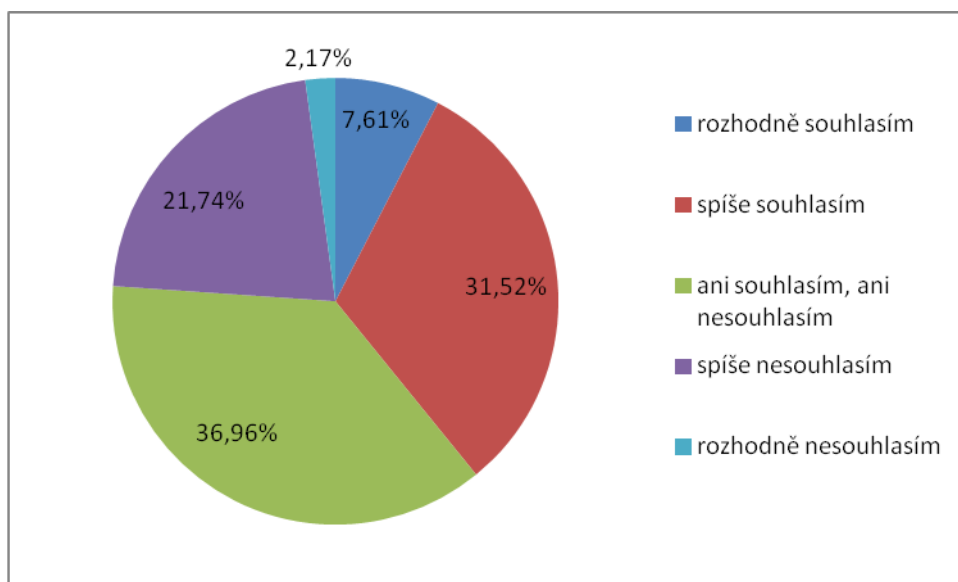

Zdroj: vlastní výzkum

18. „Při nařízené střídavé péči se podstatně zvýší počet soudních sporů, protože přání obou rodičů budou na zcela stejné úrovni a soudy tak budou muset rozhodovat právě i o těch maličkostech každodenního života, se kterými některý z rodičů nebude souhlasit.“

K tomuto výroku přistoupilo 34 respondentů (36,96%) bez vyhraněného názoru „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, 7 (7,61%) se jich vyjádřilo „rozhodně souhlasím“, 29 (31,52%) „spíše souhlasím“, 20 (21,74%) „spíše nesouhlasím“ a 2 (2,17%) „rozhodně nesouhlasím“. Aritmetický průměr na základě přiřazených koeficientů je 3,21.

Graf 19: Četnost odpovědí na otázku č. 18

Zdroj: vlastní výzkum

7.3 Vyhodnocení výhod a nevýhod střídavé péče (otázky č. 19 a 20)

Další dvě otázky v dotazníku zjišťovaly, jak sociální pracovníci hodnotí střídavou péči z hlediska jejích silných a slabých stránek. Dva respondenti z celkového počtu 92 na tyto otázky neodpovědělo. Celkem tedy odpovídalo 90 respondentů. Otevřené otázky jsou zakódované do kategorií.

Otázka č. 19: V čem spatřujete výhody střídavé péče?

Dle odpovědí respondentů byly vytvořeny následující kategorie.

1. *Stejný podíl rodičů na výchově dítěte.* Odpovědělo 50 respondentů, tj. 55,56%.
2. *Spravedlivě rozdělený čas trávený s dítětem mezi oba rodiče.* Odpovědělo 33 respondentů, tj. 36,67%.
3. *Dítě má zachovány oba rodičovské vzory.* Odpovědělo 23 respondentů, tj. 25,56% .
4. *Rodiče spolu lépe komunikují.* Odpovědělo 20 respondentů, tj. 22,22%.
5. *Zachování blízkého vztahu mezi rodiči a dítětem.* Odpovědělo 15 respondentů, tj. 16,67%.
6. *Žádné výhody střídavá péče nepřináší.* Odpovědělo 15 respondentů, tj. 16,67%.
7. *Rodiče upřednostňují zájmy dítěte.* Odpověděli 4 respondenti, tj. 4,44%.
8. *Dítě se lépe vyrovnává s rozvodem rodičů.* Odpověděli 4 respondenti, tj. 4,44%.
9. *Dítě se naučí efektivně řešit konflikty.* Opověděli 3 respondenti, tj. 3,33%.
10. *Dítě zažívá menší pocit viny.* Odpověděli 2 respondenti, tj. 2,22%

Otázka č. 20: V čem spatřujete nevýhody střídavé péče?

Dle odpovědí respondentů byly vytvořeny následující kategorie.

1. *Dítěti chybí pocit jistoty domova.* Odpovědělo 62 respondentů, tj. 68,89%.
2. *Neustálé stěhování a přenášení věcí.* Odpovědělo 32 respondentů, tj. 35,56%.
3. *Dítě se stává prostředníkem konfliktů rodičů, konflikty mezi rodiči narůstají.* Odpovědělo 24 respondentů, tj. 26,67%.
4. *Vysoké nároky na flexibilitu dítěte.* Odpovědělo 17 respondentů, tj. 18,89%.

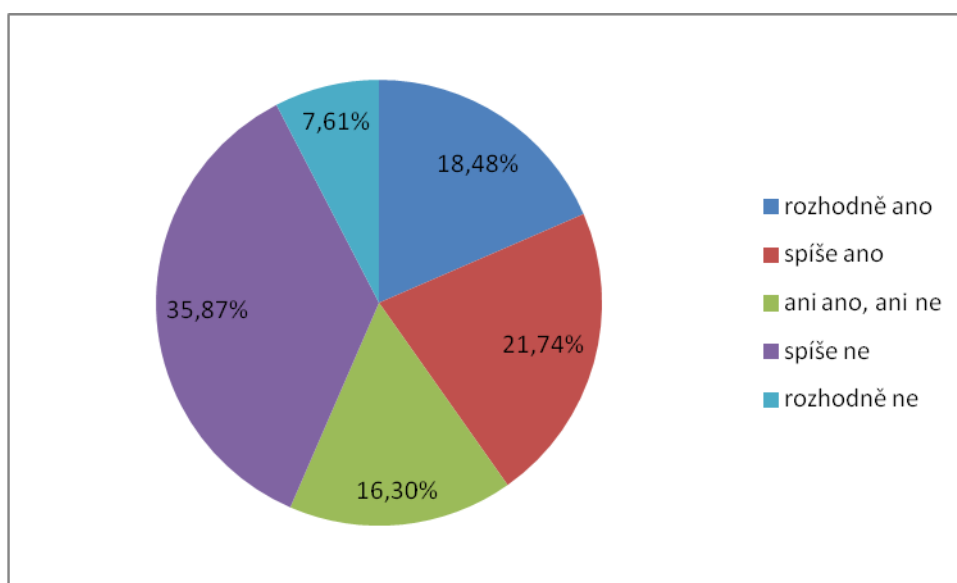
5. *Nejednotná výchova.* Odpovědělo 15 respondentů, tj. 16,67%.
6. *Dítě se naučí kličkovat mezi rodiči a zneužívá situaci ve svůj prospěch.* Odpovědělo 6 respondentů, tj. 6,67%.
7. *Střídavá péče má neblahý vliv na psychiku dítěte.* Odpověděli 4 respondenti, tj. 4,44%.
8. *Střídavá péče nepřináší žádné nevýhody.* Odpověděli 4 respondenti, tj. 4,44%.
9. *Rodiče mají neucelené informace o dítěti.* Odpověděli 3 respondenti, tj. 3,33%.

7.4 Vyhodnocení profesních zkušeností se střídavou péčí (otázky č. 21–22)

Otázka č. 21: Máte zkušenost, že rodiče navrhnou střídavou péči, protože se domnívají, že je to v zájmu jejich dítěte?

Tato otázka vyvolala poměrně vyrovnané kladné a záporné odpovědi, čemuž odpovídá i aritmetický průměr 3,08. Souhlasně odpovědělo 40,22% respondentů a nesouhlasně 43,48% , nerozhodně 15 (16,30%) dotazovaných. . Konkrétně „rozhodně ano“ zvolilo 17(18,48%), „spíše ano“ 20 (21,74%), „ani ano, ani ne“ 15 (16,30%), „spíše ne“ 33 (35,87%), „rozhodně ne“ 7 (7,61%) dotazovaných.

Graf 20: Četnost odpovědí na otázku č. 21

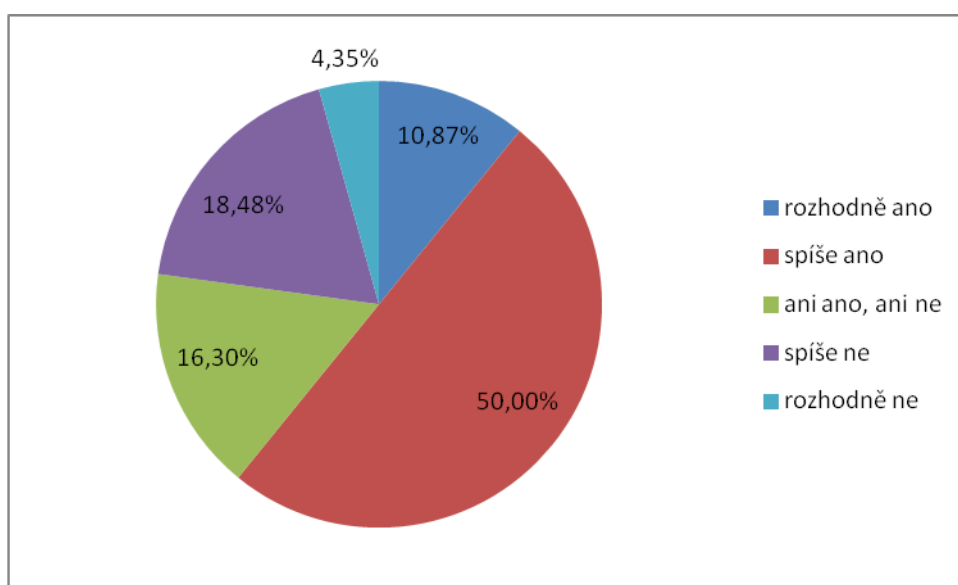

Zdroj:vlastní výzkum

Otázka č. 22: Máte zkušenost, že rodiče přistupují ke střídavé péči jako k ústupku, aby ani jeden z nich neměl pocit vítězství a poraženého?

U této otázky se již respondenti více přiblížili kladnému názoru, koeficient souhlasu je 3,45. Rovná polovina dotázaných se domnívá, že rodiče spíše volí střídavou péči jako kompromis. „Rozhodně“ je o tom přesvědčeno 10 (10,87%) dotázaných, neutrální názor zastává 15 (16,30%), „spíše ne“ zvolilo 17 (18,48%) a 4 (4,35%) respondenti si to „rozhodně“ nemyslí.

Graf 21: Četnost odpovědí na otázku č. 22

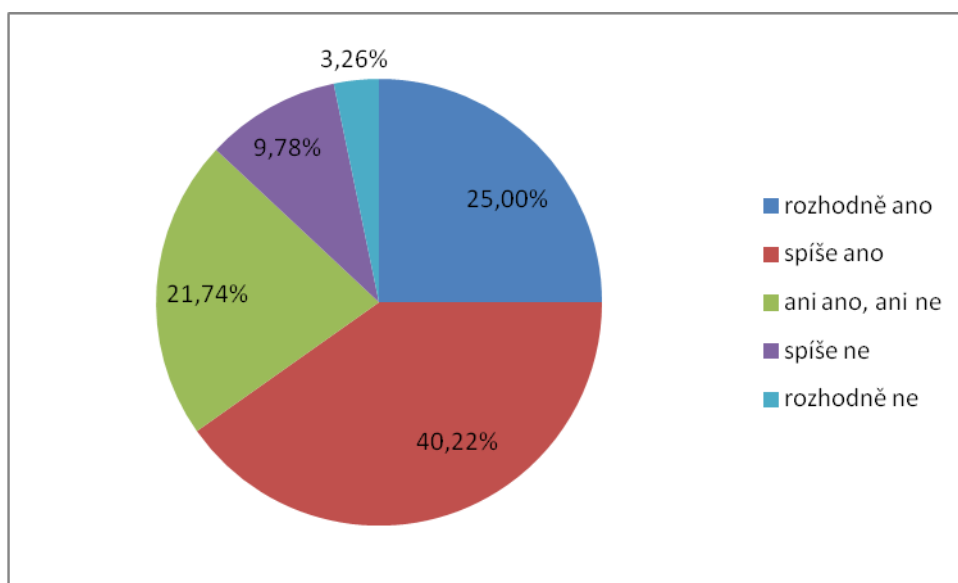

Zdroj:vlastní výzkum

Otázka č. 23: Máte zkušenost, že v posledních pěti letech roste zájem rodičů o svěření dítěte do střídavé výchovy?

O tom, že zájem rodičů o střídavou výchovu v posledních letech roste je přesvědčeno 60 (65,22%) respondentů, 20 (21,74%) nemá vyhraněný názor, 9 (9,78%) „spíše“ nezaznamenalo nárůst zájmu a 3 (3,26%) dotazovaní si „rozhodně“ nemyslí, že by se zájem o střídavou péči zvyšoval.

Graf 22: Četnost odpovědí na otázku č. 23

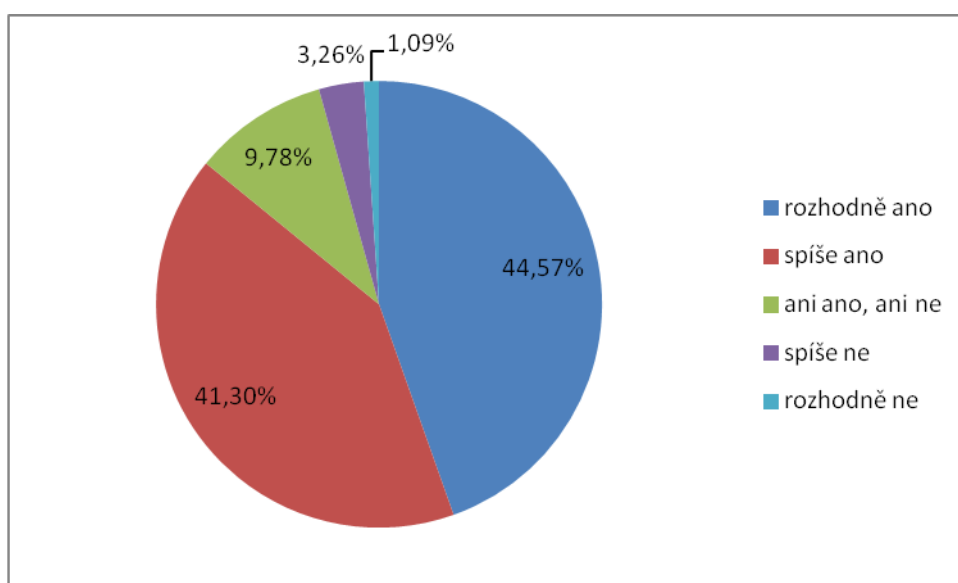

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 24: Máte zkušenost, že o střídavou péči mají větší zájem otcové než matky dětí?

Z odpovědí na danou otázku jednoznačně vyplývá, že sociální pracovníci mají zkušenost, že opravdu větší zájem o střídavou péči projevují otcové. „Rozhodně“ je o tom přesvědčeno 41 (44,57%) respondentů, „spíše ano“ 38 (41,30%), 9 (9,78%) si není jisto, „spíše ne“ zvolili 3 (3,26%) dotazovaní a pouze 1 (1,09%) „rozhodně ne“. Převaze kladných odpovědí odpovídá i vysoký koeficient souhlasu 4,25.

Graf 23: Četnost odpovědí na otázku č. 24

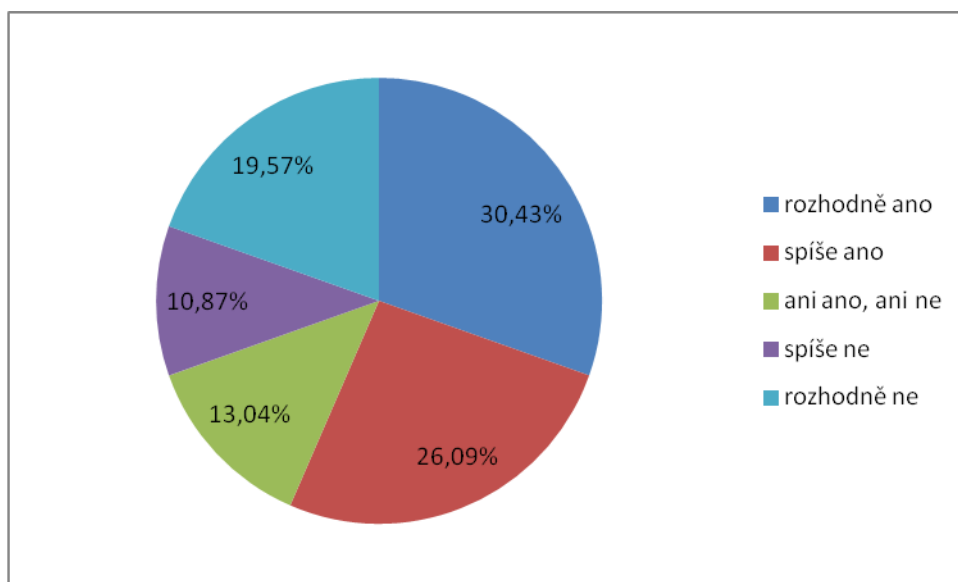

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 25: Máte zkušenost, že soud rozhodl o střídavé výchově i přesto, že s ní jeden z rodičů nesouhlasil?

Koeficient souhlasu u této otázky 3,37 nasvědčuje zkušenosti sociálních pracovníků, že soud svěří dítě do střídavé péče rodičům i v případě, že se na ní rodiče nedohodli a jeden z nich ji odmítá. Tuto zkušenost má 52 (56,52%) respondentů, „rozhodně ano“ uvedlo 28 (30,43%), „spíše ano“ 24(26,09%), „ani ano, ani ne“ 12 (13,04%). Opačnou zkušenost má 28 (30,44%) dotázaných, „spíše ne“ uvedlo 10 (10,87%), „rozhodně ne“ 18 (19,57%).

Graf 24: Četnost odpovědí na otázku č. 25

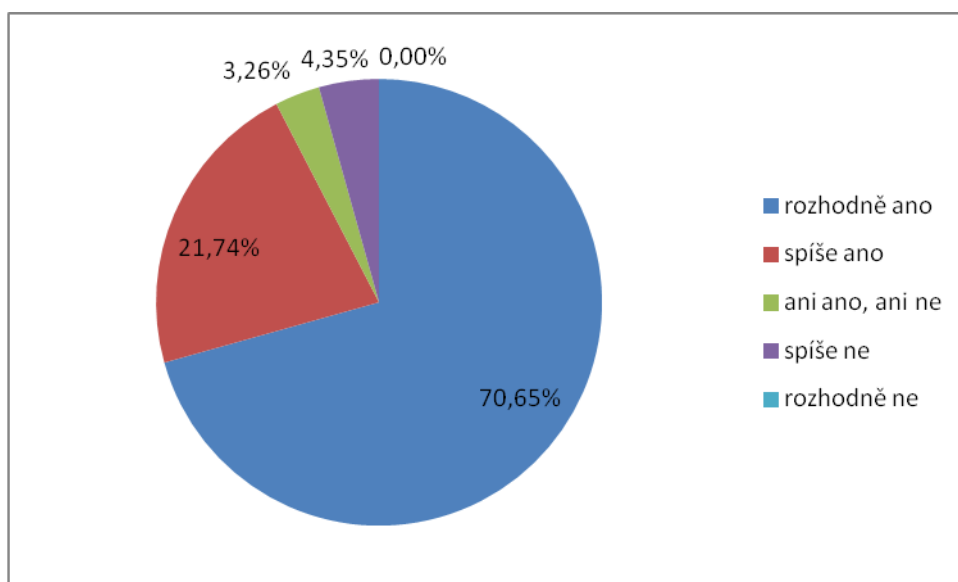

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 26: Máte zkušenost, že střídavá péče funguje dobře jen tam, kde se rodiče jsou schopni domluvit a jsou flexibilní?

O tom, že dobrá komunikace mezi rodiči hraje při úspěšném fungování střídavé péči podstatnou roli vyplývá nepochybně i ze zkušeností sociálních pracovníků. Globální aritmetický průměr 4.59 se přibližuje absolutnímu souhlasu. 65 (70,65 %) dotázaných odpovědělo „rozhodně ano“, 20 (21,74%) „spíše ano“, 3 (3,26%) „ani ano, ani ne“, 4 (4,35%) „spíše ne“, žádný respondent neodpověděl „rozhodně ne“.

Graf 25: Četnost odpovědí na otázku č. 26

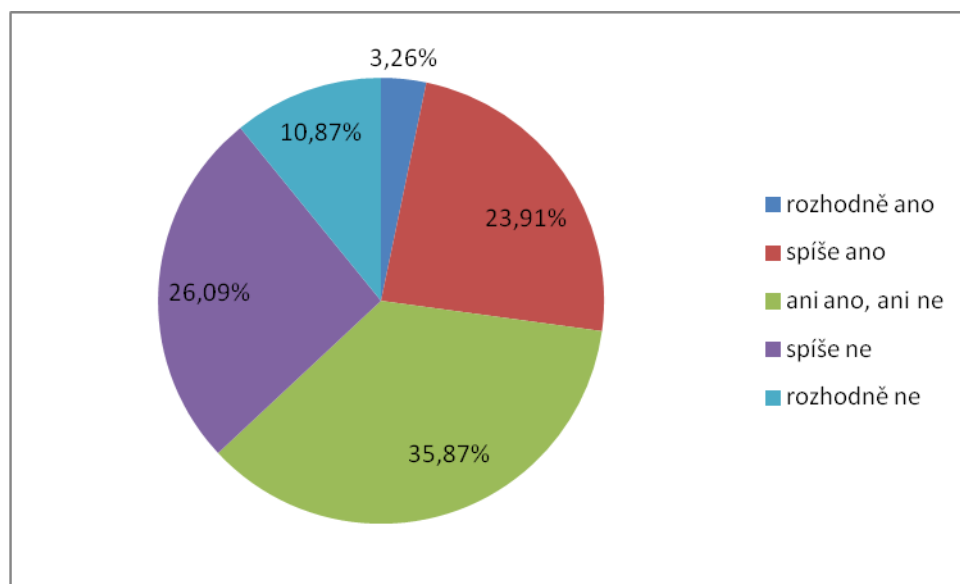

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 27: Máte zkušenost, že rodiče, u jejichž dětí byla nařízena střídavá péče, spolu vycházejí lépe, jsou spokojenější s bývalým manželským partnerem v jeho rodičovské funkci?

Vypočítaný aritmetický průměr u této otázky - 2,83 v návaznosti na předešlou otázku ukazuje, že sociální pracovníci nemají zkušenost opačného efektu střídavé péče. Neznamená, že pokud rodiče střídavou péči realizují,lepší se jejich komunikace a vzájemný vztah. O tom, že spolu bývalí partneři vycházejí při realizaci střídavé péče lépe jsou „rozhodně“ přesvědčeni pouze 3 (3,26%) respondenti, 22 (23,91%) se domnívají že „spíše ano“, poměrně velká část respondentů 33 (35,87%) však zvolila odpověď „ani ano, ani ne“, „spíše ne“ uvedlo 24 (26,09%) dotázaných a 10 (10,87%) „rozhodně ne“.

Graf 26: Četnost odpovědí na otázku č. 27

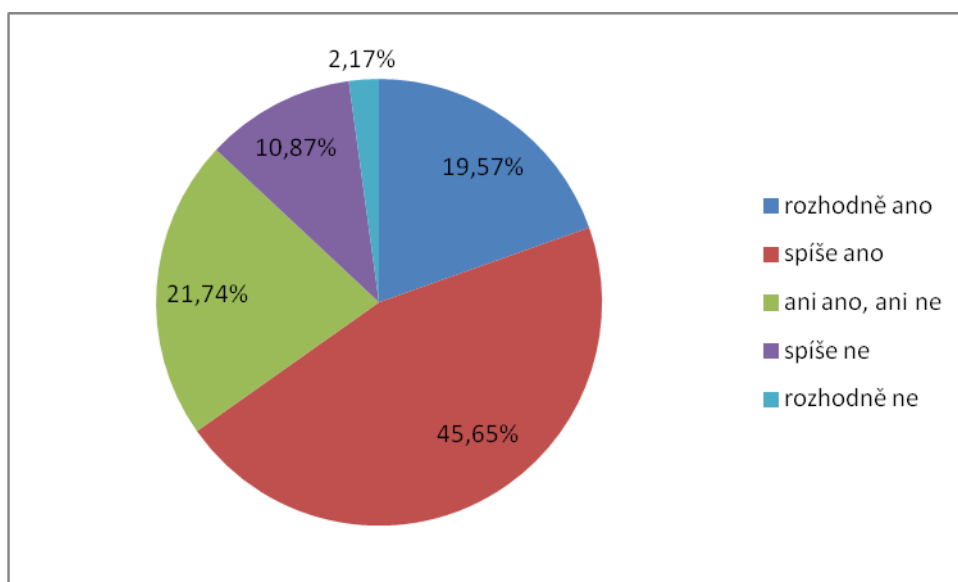

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 28: Máte zkušenost, že rodičům nebo dětem střídavá péče nevyhovuje a rodiče žádají o její zrušení a svěření dítěte do výhradní péče jednoho z rodičů?

Překvapivě velká část sociálních pracovníků má zkušenost s tím, že střídavá péče z nějakého důvodu rodičům nebo dětem nevyhovuje. Celkem 60 (65,22%) uvedlo kladnou zkušenost, „rozhodně ano“ 18 (19,57%), „spíše ano“ 42 (45,65%). Neutrální zkušenost má 20 (21,74%) respondentů. Záporně na tuto otázku odpovědělo 12 (13,04%) , „spíše ne“ 10 (10,87%), „rozhodně ne“ 2 (2,17%).

Graf 27: Četnost odpovědí na otázku č. 28

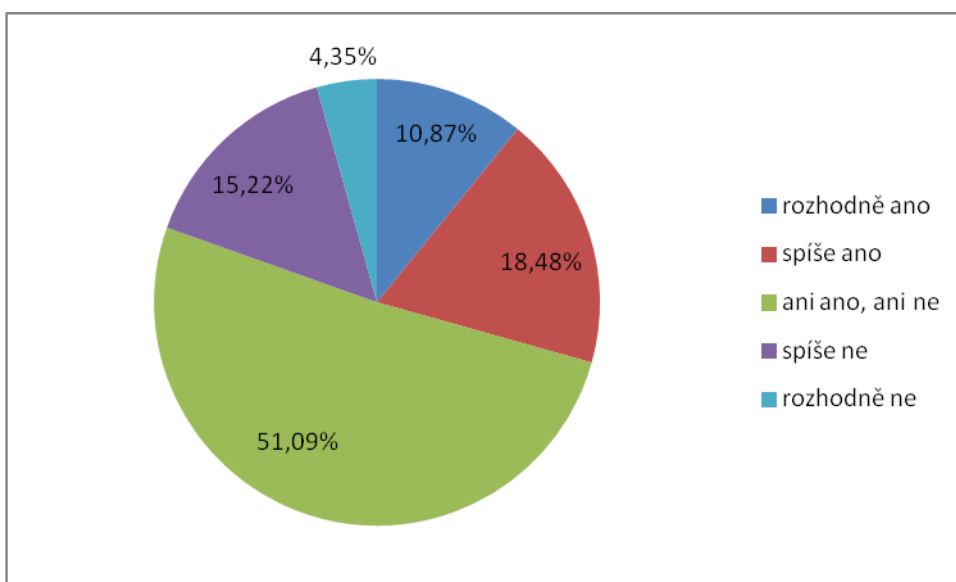

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 29: Máte zkušenost, že u dětí, které byly svěřeny do střídavé péče došlo ke zhoršení školních výsledků?

Zkušenosti se zhoršením školních výsledků dětí ve střídavé péči mají sociální pracovníci ve více jak poloviční míře neutrální 47 (51,09%). 10(10,87%) respondentů se s tím „rozhodně“ setkalo, 17 (18,48%) „spíše ano“, naopak 14 (15,22%) se se zhoršením prospěchu dětí „spíše“ nesetkalo, 4 (4,35%) se „rozhodně“ nesetkali. Míra koeficientu souhlasu je 3,16.

Graf 28: Četnost odpovědí na otázku č. 29

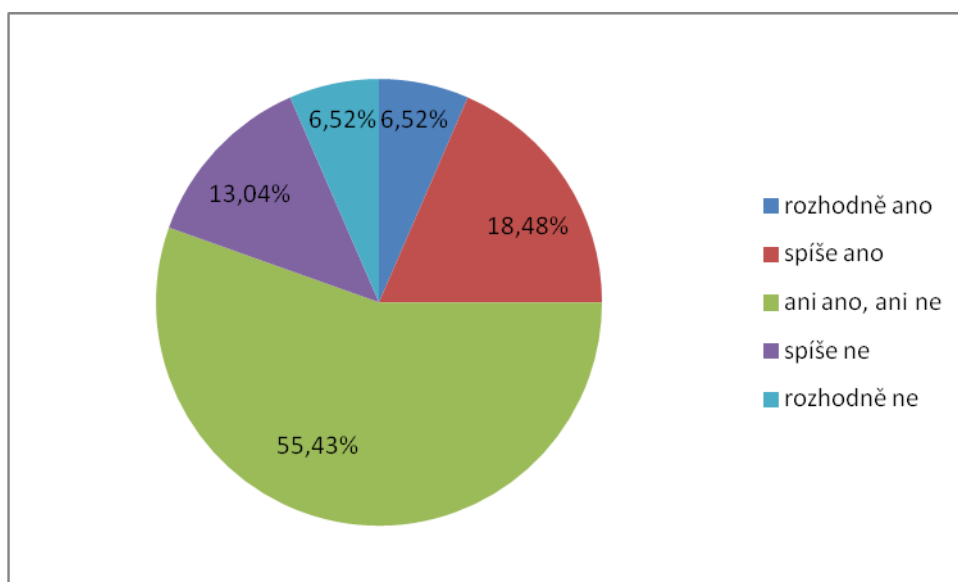

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 30: Máte zkušenost, že u dětí, které byly svěřeny do střídavé péče se začaly objevovat psychické problémy?

Posuzovat psychické změny u dětí ve střídavé péči sociálními pracovníky je obtížné. Z tohoto důvodu byla asi také nejčastěji zaznamenaná odpověď „ani ano, ani ne“, a to u 51 (55,43%) dotázaných. Zkušenost se zhoršením psychického stavu dětí má 6 (6,52%) respondentů, 17 (18,48%) „spíše ano“. „Spíše ne“ uvedlo 12 (13,04%) a „rozhodně ne“ 6 (6,52%) dotázaných.

Graf 29: Četnost odpovědí na otázku č. 30

Zdroj: vlastní výzkum

8. Shrnutí výsledků, odpovědi na výzkumné otázky

1. Jaký postoj zauímají sociální pracovníci OSPOD ke střídavé péči?

Výzkumem bylo zjištěno, že pracovníci sociálně-právní ochrany dětí se více ztotožňují s názory nepřiznivců střídavé péče. Ke všem výroky odpůrců střídavé péče zaujali souhlasný postoj. Názory příznivců střídavé péče globálně zhodnotili neutrálně, resp. lehce v pásmu globálního nesouhlasu. Převaha negativních a neutrálních odpovědí k výroky příznivců střídavé péče svědčí o tom, že sociální pracovníci sice respektují existenci této formy péče o děti po rozchodu rodičů danou zákonem, nicméně je zjevné, že mezi sociálními pracovníky není preferovaná.

Na základě vypočítaného aritmetického průměru jednotlivých položek lze souhrnně zhodnotit, že globální míra souhlasu (resp. nesouhlasu) sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí s výroky zastánců střídavé péče je 2,98 oproti míře globálního souhlasu s výroky nepřiznivců střídavé péče 3,72.

Tabulka 3: Přehled četností odpovědí na výroky příznivců střídavé péče

	1		2		3		4		5		
výrok	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	průměr
1	0	0	4	4,35	28	30,43	41	44,57	19	20,65	2,18
2	1	1,09	13	14,13	27	29,35	36	39,13	15	16,3	2,45
3	15	16,3	27	19,35	28	30,43	18	19,57	4	4,35	3,34
4	33	35,87	23	25	18	19,57	10	10,87	8	8,7	3,68
5	1	1,09	14	15,22	29	31,52	36	39,13	12	13,04	2,52
6	23	25	26	28,26	30	32,61	10	10,87	3	3,26	3,61
7	20	21,74	35	38,04	17	18,48	14	15,22	6	6,52	3,53
8	4	4,35	16	17,39	32	34,78	18	19,57	22	23,91	2,59
9	6	6,52	19	20,65	38	41,3	20	21,74	9	9,78	2,92

koeficient souhlasu	2,98
---------------------	------

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 4: Přehled četností odpovědí na výroky nepřiznivců střídavé péče

	1		2		3		4		5		
výrok	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	průměr
10	49	53,26	24	26,09	11	11,96	8	8,7	0	0	4,24
11	27	29,35	39	42,39	18	19,57	8	8,7	0	0	3,92
12	18	19,57	31	33,7	27	29,35	15	16,3	1	1,09	3,54
13	18	19,57	33	35,87	21	22,83	18	19,57	2	2,17	3,51
14	40	43,48	31	33,7	17	18,48	4	4,65	0	0	4,16
15	35	58,04	33	35,87	18	19,57	5	5,43	1	1,09	4,04
16	15	16,3	27	29,35	30	32,61	13	14,13	7	7,61	3,33
17	13	14,13	39	42,39	24	26,09	15	16,3	1	1,09	3,52
18	7	7,61	29	31,52	34	36,96	20	21,74	2	2,17	3,21

koeficient souhlasu	3,72
---------------------	------

Zdroj: vlastní výzkum

2. V čem spatřují sociální pracovníci OSPOD výhody a nevýhody střídavé péče?

Nejčastější výhody střídavé péče sociální pracovníci spatřují především v tom, že oba rodiče mají možnost podílet se ve stejném rozsahu na výchově dítěte (55,56%), trávit s ním spravedlivě rozdělený volný čas (36,67%) a poskytnout mu vzory genderových rolí (25,56%). Mezi největší úskalí střídavé péče pak respondenti zařadili (68,89%) ztrátu jistoty domova. I z této části šetření je patrné, že sociální pracovníci OSPOD kladou na potřebu zázemí, pocitu domova, ukotvení dítěte velký důraz. Druhou nejčastější nevýhodu střídavé péče vidí sociální pracovníci (35,56%) v tom, že děti se neustále stěhují, přenášejí si své osobní věci. Rozporuplné názory mají sociální pracovníci na vztahy rodičů při realizaci střídavé péče. Někteří sociální pracovníci (22,22%) se domnívají, že střídavá péče zlepšuje komunikaci mezi rodiči, oproti tomu 26,67% respondentů je přesvědčena, že při střídavé péči se vztahy mezi rodiči zhorší a nárůst konfliktů mezi rodiči zařadili mezi nevýhody střídavé péče. Objevil se i názor, že střídavá výchova zachovává blízký vztah mezi rodiči a dětmi (16,67%). Což by ovšem nemělo být výsadou pouze střídavé péče, ale tento argument by měl být naplněn i při péči výhradní jednoho z rodičů. Nezanedbatelné procento respondentů (16,67%) střídavou péči striktně odmítá a neshledává v ní žádné výhody. Další výhody, které sociální pracovníci uvedli, mají již statisticky menší významnost. Sociální pracovníci

(4,44%) se domnívají, že při realizaci střídavé péče rodiče upřednostňují zájmy dítěte, dítě se lépe vyrovnává s rozvodem rodičů (4,44%), dítě se naučí v životě efektivněji řešit konflikty (3,33%) a při střídavé péči může zažívat menší pocit viny za rozvod rodičů (2,22%).

Slabou stránku střídavé péče také sociální pracovníci připisují vysokým nárokům na flexibilitu dítěte (18,89%) a nejednotné výchově (16,67%). Střídavá péče dle sociálních pracovníků (6,67%) může naučit děti zneužívat situaci ve svůj prospěch a kličkovat mezi rodiči a může mít i neblahý vliv na psychiku dítěte (4,44%). I zde se však objevily odpovědi, kdy respondenti (4,44%) nevidí ve střídavé péči žádné negativní dopady. Rodiče při střídavé péči nemají ucelené informace o svém dítěti, to si myslí 3,33% respondentů.

3. Jaké mají sociální pracovníci zkušenosti s realizací střídavé péče?

Na základě zkušeností se střídavou péčí se sociální pracovníci domnívají, že rodiče přece jenom častěji přistupují ke střídavé péči jako k ústupku, než aby tak činili z přesvědčení, že je to nejlepší řešení pro jejich děti. Sociální pracovníci také potvrdili nárůst zájmu rodičů o střídavou péči, a to především ze strany otců. Původní podmínka, že o střídavé péči by nemělo být rozhodnuto bez souhlasu obou rodičů byla prolomena a sociální pracovníci se setkávají i s případy, kdy soudy i přes nesouhlas jednoho z rodičů o střídavé péči rozhodnou. Ze zkušenosti sociálních pracovníků střídavá péče dobře funguje pouze za předpokladu, pokud jsou rodiče flexibilní a schopni se spolu domlouvat. Naopak nemají příliš kladnou zkušenost s tím, že by střídavá péče zlepšila vztahy mezi rodiči. Většina pracovníků OSPOD se setkala s tím, že střídavá péče z nějakého důvodu nefungovala a děti byly následně svěřeny do výhradní péče jednomu z rodičů. Ohledně otázek týkajících se dopadu střídavé péče na školní výsledky a psychický stav dítěte, zde nemají sociální pracovníci příliš vyhraněné názory. Aritmetický průměr jejich odpovědí se pohybuje lehce v pásmu globálního souhlasu. Důvodem může být i to, že pokud střídavá péče relativně funguje, nemají sociální pracovníci zpětnou vazbu, jak dítě prospívá.

Vliv gender na výsledky výzkumného šetření

Bakalářská práce je zaměřena na pohled sociálních pracovníků sociálně-právní ochrany dětí na střídavou péči. Mezi pracovníky, kteří tuto profesi vykonávají je převážná část žen, což se odrazilo i na výzkumném vzorku, který je tvořen z 96% ženami a pouze 4% muži. Pro doplnění jsme ještě zjišťovali, zda mohou být výsledky výzkumu ovlivněné nerovnováhou genderového zastoupení respondentů. Vzhledem k velice malému výzkumného podsouboru mužů nejsou výsledky objektivní a nelze je zobecnit, přesto jsme se rozhodli je vyhodnotit, protože zjištěné skutečnosti se jeví jako zajímavé. Samostatně byly vyhodnoceny odpovědi mužů a žen na otázky č. 1-18, které zjišťovaly postoj sociálních pracovníků ke střídavé výchově. Na základě vypočítaného aritmetického průměru jednotlivých položek lze doložit, že globální míra souhlasu sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí mužského pohlaví s výroky zastánců střídavé péče je 3,30 oproti míře globálního souhlasu s výroky nepřiznivců střídavé péče 3,20. Výsledky aritmetického průměru položek protikladných skupin jsou téměř vyrovnané. V porovnání s výsledky odpovědí žen jsou však rozdíly výrazné. Globální míra souhlasu sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí ženského pohlaví s výroky zastánců střídavé péče je 2,66 a míra globálního souhlasu s výroky nepřiznivců střídavé péče je 4,24. O tom, že muži mají ke střídavé péči příznivější postoj než ženy svědčí i zkušenost sociálních pracovníků, že otcové mají o střídavou péči větší zájem než matky dětí.

Můžeme se domnívat, že v pohledech sociálních pracovníků OSPOD na střídavou péči tedy hraje gender jistou roli. Pro potvrzení nebo vyvrácení tohoto tvrzení by byl ovšem nutný mnohem větší výzkumný vzorek.

Závěr

Vysoká rozvodovost a její dopad na prosperitu dítěte je vnímána jako naléhavý problém a společnost žádá doporučení porozvodového uspořádání, které by následky rozchodu rodičů zmírnilo. Pracovníci sociálně-právní ochrany dětí při rozhodování o porozvodové péči o děti často musí řešit opravdu složité a křehké vztahy mezi členy rodiny. Při rozhodování musí vždy zůstat předním a rozhodujícím hlediskem zájem a blaho dítěte. Z toho je patrné, že ke každému dítěti, každé situaci v rodině musí přistupovat individuálně, dle potřeb dětí a zvláštností rodinných příslušníků.

Jedna z forem porozvodové úpravy péče o dítě je střídavá péče. Střídavá péče je stále velice diskutovaná, setkáváme se s vyhocenými, silně emočními stanovisky příznivců a odpůrců střídavé péče. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak tyto názory vidí pracovníci, kteří vykonávají sociálně-právní ochranu dětí, na kterou stranu se přiklání, v čem oni spatřují výhody a nevýhody střídavé péče a jaké s tímto institutem mají profesní zkušenosti. Sociální pracovníci OSPOD se setkávají s rodiči a dětmi, u kterých střídavá péče probíhá, řeší s nimi problémy, které přináší, dalo by se tedy říci, že jsou dostatečně kompetentní vyjádřit objektivní názor na tento institut.

Bakalářská práce je tvořena dvěma částmi – teoretickou a empirickou. Teoretická část má za úkol zasvětit čtenáře do problematiky střídavé péče a seznámit je s činností sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Nashromážděná teoretická východiska byla použita jako základ pro empirické šetření, které má tři části. V první části je zjišťován postoj sociálních pracovníků ke střídavé péči prostřednictvím souhlasných či nesouhlasných stanovisek s výroky příznivců a nepřiznivců střídavé péče, ve druhé části hodnotí sociální pracovníci její výhody a nevýhody a ve třetí posuzují své zkušenosti s rozhodováním o střídavé péči a její realizací.

Institut střídavé péče byl do českého právního řádu zakotven v roce 1998. Ze statistických údajů i ze zkušeností sociálních pracovníků vyplývá, že zájem ze strany rodičů o střídavou péči narůstá. Sociální pracovníci již jistě mají dostatek zkušeností, aby mohli ke střídavé péči zaujmout stanovisko. Z výzkumu je patrné, že sociální pracovníci respektují zákon, střídavou péči neztracují, ale neupřednostňují ji. V realitě vidí, že střídavá péče nevyhovuje lépe potřebám dítěte, děti v ní neprospívají lépe než v péči výlučné a nemá ani pozitivní vliv na zmírnění škodlivého dopadu

rozvodu na děti. Naopak konflikty mezi rodiči mohou narůstat a je pravděpodobnější, že děti budou do konfliktů rodičů více zapojeny. Při střídavé péči děti ztratí pocit jistoty domova, stálé prostředí, které jim přináší pocit bezpečí, dětem chybí životně důležitá potřeba ukotvení, které sociální pracovníci připisují velký význam pro zdárný vývoj dítěte. Také neustálé stěhování a přenášení věcí dítě zatěžuje, děti žijí v nejistotě, neví, kam patří. I přesto, že mají sociální pracovníci ke střídavé péči spíše odtažitý a opatrný přístup, připisují jí i kladný přínos pro děti. Zásadní přínos střídavé péče pro děti vidí v možnosti obou rodičů podílet se na výchově svých dětí, spravedlivě se podělit o čas strávený se svými dětmi a o možnosti rodičů předávat svým dětem otcovský i mateřský model chování. Rodiče se mohou zaskakovat, jsou nuceni nadřadit zájem dítěte nad pomstou druhého rodiče. Úspěšná realizace střídavé péče je ale podmíněna schopností flexibility, komunikace a domluvy mezi rodiči. Bez naplnění těchto kritérií střídavá péče nemůže dobře fungovat. Není také výjimkou, že rodiče, jež mají děti ve střídavé péči žádají o její zrušení a nahrazení péčí výhradní jednoho z rodičů.

Jak již bylo uvedeno, pracovníci OSPOD přistupují ke každému případu individuálně, bylo by tedy přínosné doplnit výzkum o objasnění relačních a kauzálních souvislostí, neboť individuálnost každého dítěte, každé rodinné situace a také předrozvodový stav v rodině má při výběru nejvhodnějšího porozchodového uspořádání poměrů v rodině velký význam a může ovlivnit i pohled na střídavou péči.

Tato práce by mohla být přínosná především pro rodiče, kteří mají děti ve střídavé péči nebo o ní uvažují. Přinese jim pohled pracovníků OSPOD na názory dvou silných zájmových skupin, které mají protichůdné cíle. Dále se mohou seznámit s realizací střídavé péče, s kladnými, ale i negativními stránkami střídavé péče ze zkušeností lidí, kteří každodenně řeší porozchodové situace v rodině a mají i zpětnou vazbu o prosperitě dětí ve střídavé péči. Rodiče si tak mohou lépe zodpovědět otázku, zda právě pro jejich dítě by byla střídavá péče vhodná. Závěry šetření mohou být zajímavé i pro samotné sociální pracovníky OSPOD.

Lze říci, že tato práce naplnila cíl, který byl na začátku stanoven. Byl zmapován pohled sociálních pracovníků OSPOD na institut střídavé péče, stejně jako zhodnoceny jejich profesní zkušenosti s uskutečňováním střídavé péče. Podařilo se také zjistit, v čem sociální pracovníci spatřují výhody a nevýhody tohoto institutu.

Seznam použité literatury a zdrojů

BAKALÁŘ, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 125 s. ISBN 80-246-1089-2.

BERGER, M. GRAVILLON, I. *Když se rodiče rozvádějí*. Praha:Portál. 2011. 131 s. ISBN 978-80-7367-843-2.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha:Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systematické a narativní přístupy*. 1.vyd. Praha:Grada Publishing, a.s., 2009. 288 s. ISBN 978-80-247-2390-7.

HOLUB, M. NOVÁ, H. SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007. 752 s. ISBN: 978-80-7201-668-6.

HRUŠÁKOVÁ, M. KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*, 3.vyd. Brno:Masarykova univerzita. 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*, 3. vyd. Praha:Portál 1994. 108 s. ISBN 80-7178-853-8.

MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Slon, 2003. 161 s. ISBN: 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN: 80-7367-002-X.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 1. vyd. Praha: Slon, 2006. 311 s. ISBN 80-864-58-X.

NOVÁK, T. *Střídavá péče o dítě: Zájem dítěte především*. 1.vyd. Praha:Portál, 2013. 168 s. ISBN 978-80-262-0342-1.

NOVÁK, T. PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1.vyd. Praha:Grada Publishing, 2005. 144 s. ISBN 978-80-247-6283-8.

NOVOTNÁ, V. BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Komentář. 3. vyd. Praha: Linde, 2007. 471 s. ISBN 80-7178-906-2.

PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 1994. 118 s. ISBN 80-7169-129-1.

PRŮCHOVÁ, B. NOVÁK, T. *Jak přežít rozvodové peklo*, 1.vyd. Brno: Jota, 2004. 198 s. ISBN 80-7217-294-8.

SMITH, H. *Děti a rozvod*. 1.vyd. Praha:Portál, 2004. 183 s. ISBN 80-7178-906-2.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

ŠPAŇHELOVÁ, I. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*, roč. 7, č. 5/2005, s.1-5.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 179 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠULOVÁ, L. Rodina funkční a dysfunkční, *Právo a rodina*, roč. 9, č. 1/2006, s. 8.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha:Portál, s.r.o. 2008 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

WARSHAK, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*.1. vyd. Praha: Portál, 1996. 240 s. ISBN: 80-7178-075-8.

Internetové zdroje:

Informace. Informační leták. *Střídavka* [online]. [cit. 2013-09-25]. Dostupné z <http://www.stridavka.cz/stridavka.pdf>.

KLIMEŠ, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu* [online]. 2009. [cit. 2013-09-25]. Dostupné z: http://www.iespraha.cz/files/stridava_vychova_klimes.pdf

KLIMEŠ, J. *Střídavá výchova – o blaho dětí opravdu nejde* [online]. 2011. [cit. 2013-09-25]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova2.htm

Nález Ústavního soudu ze dne 27.1.2005, sp.zn. I. ÚS 48/04 [online]. [cit. 2013-10-01]. Dostupné z: [http:// www.iustin.cz/art.asp?art=369](http://www.iustin.cz/art.asp?art=369)

Přehled o pravomocných rozhodnutích v opatrovnických věcech [online]. [cit. 2013-10-01]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz.InfoData/prehledy-statistickych-listu>.

Střídavá péče, rozvod, péče po rozvodu. *Jedendomov.cz* [online]. [cit. 2013-09-25]. Dostupné z <http://www.jedendomov.cz/uvod/81-stridava-pece>.

Skutečné pokračování pohádek „O střídavé péči“. *Jedendomov.cz* [online]. [cit. 2013-09-25]. Dostupné z <http://www.jedendomov.cz/uvod/77-pokracovani-stridave-pece>.

Střídavá péče očima těch, kterých se to nejvíc týká. *Jedendomov.cz* [online]. [cit. 2013-09-25]. Dostupné z <http://www.jedendomov.cz/uvod/68-stridava-pece-ocima-deti>.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 10.1.2008, sp.zn. I. ÚS 2412/07 [online]. [cit. 2013-10-01]. dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=325>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online]. [cit. 2014-17-01]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/clanky/novy-obcansky-zakonik>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled pravomocných rozhodnutí soudu o výchově dítěte, jehož rodiče spolu nežijí.....	18
Tabulka 2: Přehled pravomocných rozhodnutí soudu o výchově dítěte pro případ rozvodu	18
Tabulka 3: Přehled četností odpovědí na výroky příznivců střídavé péče	70
Tabulka 4: Přehled četností odpovědí na výroky nepříznivců střídavé péče	71

Seznam grafů

Graf 1: Charakteristika výzkumného vzorku.....	40
Graf 2: Četnost odpovědí na otázku č. 1	42
Graf 3: Četnost odpovědí na otázku č. 2	42
Graf 4: Četnost odpovědí na otázku č. 3	43
Graf 5: Četnost odpovědí na otázku č. 4	44
Graf 6: Četnost odpovědí na otázku č. 5	45
Graf 7: Četnost odpovědí na otázku č. 6	46
Graf 8: Četnost odpovědí na otázku č. 7	47
Graf 9: Četnost odpovědí na otázku č. 8	48
Graf 10: Četnost odpovědí na otázku č. 9	49
Graf 11: Četnost odpovědí na otázku č. 10	50
Graf 12: Četnost odpovědí na otázku č. 11	51
Graf 13: Četnost odpovědí na otázku č. 12	52
Graf 14: Četnost odpovědí na otázku č. 13.....	53
Graf 15: Četnost odpovědí na otázku č. 14.....	54
Graf 16: Četnost odpovědí na otázku č. 15.....	55
Graf 17: Četnost odpovědí na otázku č. 16.....	56
Graf 18: Četnost odpovědí na otázku č. 17.....	57
Graf 19: Četnost odpovědí na otázku č. 18.....	58
Graf 20: Četnost odpovědí na otázku č. 21.....	60
Graf 21: Četnost odpovědí na otázku č. 22.....	61
Graf 22: Četnost odpovědí na otázku č. 23.....	62
Graf 23: Četnost odpovědí na otázku č. 24.....	63
Graf 24: Četnost odpovědí na otázku č. 25.....	64
Graf 25: Četnost odpovědí na otázku č. 26.....	65

Graf 26: Četnost odpovědí na otázku č. 27.....	66
Graf 27: Četnost odpovědí na otázku č. 28.....	67
Graf 28: Četnost odpovědí na otázku č. 29.....	68
Graf 29: Četnost odpovědí na otázku č. 30.....	69

Seznam příloh

Dotazník

DOTAZNÍK

Vážené kolegyně a kolegové,

jmenuji se Dagmar Šetková, studuji na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích, obor sociální pedagogika a dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku pro moji bakalářskou práci zaměřenou na **pohled sociálního pracovníka OSPOD na střídavou péči**. Dotazník je anonymní, získané údaje nebudou zneužity. Výsledky budou statisticky zpracovány. Vyplnění dotazníku Vám zabere přibližně 10 minut času.

Velice děkuji za Vaši ochotu, čas a vstřícný přístup.

Skupina demografických otázek.

1. Pohlaví respondenta

- a) muž
- b) žena

2. Věk respondenta _____

3. Počet let praxe v oboru _____

4. Nejvyšší dosažené vzdělání

- a) středoškolské
- b) vyšší odborné
- c) vysokoškolské

Otázky zjišťující postoj sociálních pracovníků ke střídavé péči.

V následující skupině otázek vyjádřete svůj souhlas/nesouhlas s uvedenými výroky. Výroky cituji z webových stránek www.stridavka.cz a www.jedendomov.cz.

Odpovídejte prosím na pětistupňové škále (1-rozhodně souhlasím, 2 – spíše souhlasím, 3-ani souhlasím, ani nesouhlasím, 4- spíše nesouhlasím, 5 – rozhodně nesouhlasím).

1. Po rozvodu rodičů děti nejlépe prospívají ve střídavé výchově.

1 2 3 4 5

2. Střídavá výchova zmírňuje škodlivý účinek rozvodu na dítě.

1 2 3 4 5

3. Při střídavé výchově zůstávají oba rodiče pro dítě důležití – mohou se zaskakovat, pomáhat, zejména v krizových situacích, mohou se pro dítě nadstandardně angažovat.

1 2 3 4 5

4. Střídavá výchova vyžaduje od rodičů nadřadit zájem dítěte nad uspokojením z možnosti ponížit, potrestat druhého rodiče, pomstít se mu. Jinými slovy potlačit ty horší stránky lidské povahy a dát zelenou těm lepším. Prospěch z toho má nejen dítě, ale potažmo i společnost.

1 2 3 4 5

5. Střídavá výchova vyhovuje lépe potřebám dítěte.

1 2 3 4 5

6. Dítě může své nadání, schopnosti lépe rozvíjet, může-li se s tím či oním obracet na jednoho či druhého rodiče, a to podle míry rodičovy kompetence.

1 2 3 4 5

7. Střídavá péče dětem zachovává oba rodiče a oběma rodičům umožňuje své děti skutečně vychovávat, nejen se s nimi navštěvovat.

1 2 3 4 5

8. Střídavá péče přináší dětem lásku více lidí.

1 2 3 4 5

9. Střídavá péče umožňuje, aby děti zažívaly různost prostředí a vztahů, čerpaly z nich výhody a sociálně se přitom rozvíjely v přirozených podmínkách.

1 2 3 4 5

10. Střídavá péče připraví děti o stálé prostředí, které potřebují.

1 2 3 4 5

11. Děti ve střídavé péči žijí v nejistotě, kam patří.

1 2 3 4 5

12. Když rodiče nedokázali dostatečně komunikovat, aby zůstali v manželství, nemohou spolupracovat v rámci střídavé péče.

1 2 3 4 5

13. Ve střídavé péči se zvyšuje pravděpodobnost, že děti budou více zapojeny do bitvy rodičů.

1 2 3 4 5

14. Pro dítě je lepší, pokud má jen jeden domov. Dva pokojíčky neznamenaají dva domovy, znamenají ztrátu jakéhokoliv domova.

1 2 3 4 5

15. Dítěti by měl být maximálně zachován režim péče, který probíhal před rozvodem. Mělo by zůstat u toho rodiče, který o něj převážně osobně pečoval. Jen málo rodin má osobní péči o děti rozdělenou přibližně na polovinu, jen málo rodin je tedy schopno po rozvodu praktikovat střídavou výchovu v zájmu dětí.

1 2 3 4 5

16. Střídavá výchova je legalizací nejednotnosti při výchově.

1 2 3 4 5

17. Střídavá výchova má na dítě neblahý vliv do budoucna, kdy bude mít samo velké potíže budovat jeden domov, jedno zázemí, vytvářet klidné prostředí a nebýt sám zmatený a rozpolcený.

1 2 3 4 5

18. Při nařízené střídavé péči se podstatně zvýší počet soudních sporů, protože přání obou rodičů budou na zcela stejné úrovni a soudy tak budou muset rozhodovat právě i o těch maličkostech každodenního života, se kterými některý z rodičů nebude souhlasit.

1 2 3 4 5

Otázky zjišťující hodnocení střídavé péče sociálních pracovníků OSPOD

19. Uveďte, v čem spatřujete výhody střídavé péče.

20. Uveďte, v čem spatřujete nevýhody střídavé péče.

Následující řada otázek zjišťuje Vaše profesní zkušenosti se střídavou výchovou. Odpovídejte prosím na pětistupňové škále (1-rozhodně ano, 2 – spíše ano, 3-ani ano, ani ne, 4- spíše ne, 5 – rozhodně ne).

21. Máte zkušenost, že rodiče navrhnou střídavou péči, protože se domnívají, že je to v zájmu jejich dítěte?

1 2 3 4 5

22. Máte zkušenost, že rodiče přistupují ke střídavé péči jako k ústupku, aby ani jeden z nich neměl pocit vítězství a poraženého?

1 2 3 4 5

23. Máte zkušenost, že v posledních pěti letech roste zájem rodičů o svěření dítěte do střídavé výchovy?

1 2 3 4 5

24. Máte zkušenost, že o střídavou péči mají větší zájem otcové než matky dětí?

1 2 3 4 5

25. Máte zkušenost, že soud rozhodl o střídavé výchově i přesto, že s ní jeden z rodičů nesouhlasil?

1 2 3 4 5

26. Máte zkušenost, že střídavá péče funguje dobře jen tam, kde se rodiče jsou schopni domluvit a jsou flexibilní?

1 2 3 4 5

27. Máte zkušenost, že rodiče, u jejichž dětí byla nařízena střídavá péče, spolu vycházejí lépe, jsou spokojenější s bývalým manželským partnerem v jeho rodičovské funkci?

1 2 3 4 5

28. Máte zkušenost, že rodičům nebo dětem střídavá péče nevyhovuje a rodiče žádají o její zrušení a svěření dítěte do výhradní péče jednoho z rodičů?

1 2 3 4 5

29. Máte zkušenost, že u dětí, které byly svěřeny do střídavé péče došlo ke zhoršení školních výsledků?

1 2 3 4 5

30. Máte zkušenost, že u dětí, které byly svěřeny do střídavé péče se začaly objevovat psychické problémy?

1 2 3 4 5

